

BB 3020

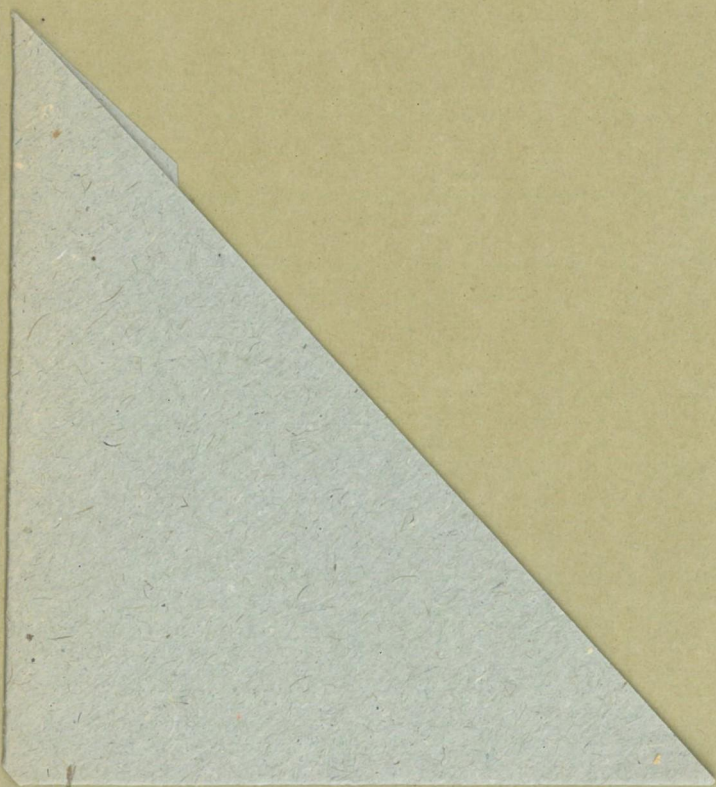
5271

Székesfehérvár

1868-ban.

Csak olvasóteremben használható

Fejér megyei gyűjtemény

5874

14

65-075

SZÉKESFEHÉRVÁR

1868-ban.

ELNÖKI JELENTÉS

e szabad királyi város

törvényhatósága működésének főbb mozzanatairól.

Irta s kiadta

a városi közgyűlés megbízásából:

DRUCKER JÓZSEF,

köz- s váltóügyvéd

Székesfehérvár sz. kir. város ez időbeni polgármestere.

SZÉKESFEHÉRVÁR

1868-ban.

ELNÖKI JELENTÉS

szabad királyi város

könyvtárak miközben több városban

R 80

Bb 3 0 2 0

Sz.-Fehérvár, özv. Szammer Pálnénál.

Tárgymutató.

	Lap		Lap.
Bevezetés	2	A tanítók s reáltanárok járandóságai	24.
Köre a városi törvényhatóságnak	5	Javaslatok a tanítók jövő ellátására nézve	26.
A polgármester hatásköre	—	Tanrendszerbeni változások	27.
A főbíró hatásköre	—	A tanulók száma a városi elemi tanodákban	28.
A teljes tanácsé	—	Az izraeliták tanodáiban	29.
A törvényszéké	5. 9.	A többi hitfelekezetében	29. 30.
A szakbizottmányoké	6. 9.	A tanköteles gyermekek száma	30.
A közigazgatási tanács	—	Az oktatást nélkülöző gyermekek száma	—
A képviselő testületről	7.	Az új népnevelési törvény intézkedése	30. 33.
Annak hatásköre s ügymenete	—	Az alreál-tanulók száma	31.
Detrich Zsigmond életleírása	—	A főgymnasiunmbeli tanulók száma	—
Odzych Tivadar életleírása	8.	A gymnasiumi tanrendszer megváltoztatása	—
Zalay Károly életleírása	—	Annak hatása e város anyagi s szellemi gyarapodására	—
Kapitányi hivatal működése	12.	A kereskedelmi tanoda	33.
A szabad husvágás	13.	Árvaügyi szakosztályunk	—
A sorompó vám	14.	Árvaházunk ügye	—
Helypénzszedés	14.	József főherceg adományja	—
Rendőri személyzetünk	15.	Zichy Jenő gróf adományja	—
A koldulás ügye	17.	Árvaházunk helyisége	—
A népességi mozgalom	17.	Özv. Kiss Sándorná alapítványa	34.
Lakosságunk száma 1845., 1850. és 1857-ben	18.	Javaslatok a gyámtyák s gondnokok ellenőriztetése végett	34.
Szaporulat szülés folytán	57.	A gazdasági bizottmány hatásköre	35.
Fogyatkozás halálozás következtében	19. 55.	A városi közmunka	38.
Kereskedők s kézművesek száma	20	Útjavítás 1868-ban	—
A felnőttek száma	21.	A közmunka kezelése 1860-tól 1867-ig	39.
A férfiak s nők száma	—	Az építészeti szakosztály működési tere	—
A választók száma	—		
Az 1864-iki összeírás	22		
Az utczaik világítás	—		
A szervező bizottmány	—		
A tanügyi szakosztály	23.		
A belvárosi kisedodova	—		
Az elemi tanodák száma	24.		

	Lap.		Lap.
A pénzügyi szakosztályé	40.	Az évi előirányzat	49. 64.
A házipénztár	41.	A törvénykezési költségek fedezetlen része	51.
Cselekvő vagyonunk állása	—	Belvárosi templom új tornyai	36. 52.
Szenvedő tartozásaink	—	Új jövedelmi források iránti javaslatok	52.
A város polgári perei	42.	Gránit kőbányánk megvizsgálása	53.
Adópénztárunk	43.	Közegészségi viszonyaink	54.
Az adóbefizetés eredménye	44.	A himlőoltás	56.
Az árvapénztár	—	Katonaügyi szakosztályunk	58.
Az árvák tőkái	45.	Árszabályozási bizottmányunk	59.
A kezelés jövedelme	—	Telekkönyvi szakosztályunk	—
A betegápoló-intézet pénztára	—	Jogügyi szakosztályunk	—
Az aggok intézetének vagyonállapota	46.	Ipar s kereskedelmi szakosztályunk	60.
Szegények intézetének pénzalapja	—	Az üzleti engedélyek évi jövedelme	61.
A szegények ellátása	46. 56.	A fogyasztási adó kezelése	—
A pénztári számadások megvizsgálása	47.	Az abban nyert könnyítés	62.
A pénztárak új szervezete	48.	Fontosabb ministerialis intézmények	63.
A pénztári tisztek biztosítéka	49.	Végszavak	—
A pénztárak lezárólása	48.		

Tisztelt Közgyűlés!

Jelen soraimmal másodszer van szerencsém városunk összes viszonyairól, — a tárgy természete és terjedelméhez képest — rövid ugyan, de mégis a mult évinél kimerítőbb jelentést adni, s ez által hárszabályunk 12. §. w. pontjának megfelelni.

Nem kerülhette el figyelmemet, hogy e jelentés nemcsak a t. Közgyűlés tagjainak, — kik az ügymenet folyamába alkotmányos behatással lévén, viszonyainkról bővebb ismerettel bírnak, — hanem a nagy közönségnek is szól, — s különösen ez utóbbinak felvilágosítására szolgál; — tehát azon nép osztálynak is, mely 1848 előtt az alkotmány sánczain kívüli állása, 1849 óta pedig alkotmányos életünk szünetelése miatt a törvényhatóság ügyeibe nem folyhatván, a közügyek tanulmányozására igen gyér, vagy épen semmi alkalmat sem talált s így részletesb s körülményesebb tudósítást igényel.

Igyekvém ennélfogva a mennyire képességem, számos oldalról elfoglaltságom s segédeszközeim minősége engedé, ez igényeknek megfelelni, s jelentésem keretébe mindazt felvenni a mi szükséges arra, hogy e munkálatom statistikai adatainál fogva ne csak pillanatnyi érdekl, hanem tartós értékkel is bírván, egyuttal a teljesen avatlanok számára a közigazgatás kis kátéjával is szolgáljon.

Szélesebb alagra fektetém továbbá jelentésemet, mivel oly munkálat, mely törvényhatóságunk összes ágait szemeink elé derítve, encyclopedicus áttekintetet nyujtana, s ügyeink bővebb tanulmányozására vezérfonalul szolgálna, eddig még nem létezett; ilyenre pedig a községi életben általában; ott

pedig hol mint nálunk is, az alsóbb néposztályok politicalag épen nem képzett tagjai is political jogokkal birnak, különösen szükség van; azért: — mivel a political világ minden mozzanata a közigazgatás vezetőit és minden egyes tagját közel érintvén, a válságok gyakoriak, — s így a közérdek parancsolja, hogy közhasznu ismeretek terjesztése által a political érettség szélesebb tért foglalván, az új szereplőknek a működés megkönnyítessék; — s bár minden kezdeményezés nehézségekkel, sőt áldozatokkal jár, — ha már geniusunk nem engedi a megkezdett fonalat tovább fonni, — legalább az el ne ejtessék, hanem sikerüljön azt ott megkötni a hol megszakadt.

Szólok ennek folytán úgy, hogy azt népünk azon rétege is megértse, mely részint saját ügye általi elfoglaltság — talán egyéb körülmények miatt is — kevésbé szokott saját szemével látni, saját eszével gondolkodni; mivel mint említém a közlelbbi országgyűlés vívmányai folytán az 1848-iki törvény s avval az egyenjogúság helyre lévén állitva, városunk minden felnőtt, ha még oly egyszerű neveltetésben részesült tagja is, alkotmányos életünk tevőleges részese; illik tehát, sőt kívánatos: hogy népünk legalsó rétegeiben is kiki *vagyoni köz- és magánjogi és társadalmi viszonyainkról* minél tisztább ismerettel birjon — s mivel kétségtelen, hogy azok, kiknek velünk együtt a közterhekben bár mi csekély részők van, ezt annál szivesebben viselik, minél biztosabb tudomással birnak a közadóknak s a város egyéb jövedelmeinek hová fordításáról, s hogy annál inkább kimélik a közvagyonot, s örködnek a közpénztár érdekei felett, minél inkább kijózanodtak néposztályuk e részbeni előítéleteiből, s minél világosabban látják s minél tisztább meggyőződésük, hogy *a közpénztárakat a közbizodalom választottjai hűséggel párosult buzgalommal őrzik s ellenőrzik, s hogy e pénztárak nem egyebek köztakarékpenztáraknál, s hogy az egyesektől gyűjtött fillérek csak közszélokra fordítanak; oly közszélokra, melyek előmozdítására egyesek bármennyire megfeszített áldozatkézsége elégtelen.*

Körülményesebb leírásokkal éltem végre e jelentésemben, hogy azok, kik komolyabb olvasmányokhoz nem szoktak, azt

száraznak ne találják, s ennek elolvasásában ki ne fáradjanak, hanem azt buzgalommal tanulmányozva a város anyagi s szellemi viszonyait alaposan megismerjék s mivel helyi lapnak hiányában közönségünk községi életünk összes mozzanatiról csak ez uton nyerhet alapos s kimerítő tudomást.

Áttérve most már jelentésem tárgyára, ki kell emelnem: hogy *törvényhatóságunk köre* — úgy mint a többi magyar alkotmányos municipiumoké — eddig még *két főágra oszlik*, nevezetesen: a tágasabb értelemben vett **közigazgatásra**, s a **törvénykezésre**.

A hatóság élén áll a *polgármester* — helyettese a *főbíró* s annak akadályoztatása esetére a *kapitány*.

Helyesebb munkafelosztás tekintetéből azonban, — s miután *a törvény folyamába a politikai hatóságnak befolyása nem szabad*, — a polgármester jogköre csak a politikai tanács vezetésére terjed ki; — míg ellenben a törvénykezés a főbíró önálló s független vezetése mellett — annak, s a kirendelt törvényszék felelőssége alatt a köztörvény szerint indul.

A törvényszék külön igató s külön kiadóval, és a szükséges segéd személyzettel bír, — sőt házszabályunk 13. §-sa szerint: a birói eljárás a közgyűlés hatásköre alul is ki van véve, úgy, hogy *a törvénykezés nálunk a közigazgatástól tényleg teljesen el vagon választva*, s a tanács két osztálya közti kapcsolat csak abból áll, hogy az 1848-iki XXIII. t. cz. 17. §-sa szerint „*a törvényhatóságok rendezéseig a pénz- s egyéb tárakra való felügyelet a teljes tanács felelőssége alá helyeztetik*,” s hogy házszabályunk 12. §. m. s w. pontja szerint *fegyelmi tekintetben az egész tisztikar a polgármester, tanács s közgyűlés felügyelete alatt áll*.

Ennek tulajdonítandó, hogy jelentésemben a törvény szolgáltatás menetét csak röviden s csak annyiban érintem, a menyiben azt házszabályunk előírja, mely csak *az elintézett s elintézetlenül maradt tárgyak sommás kimutatásának előterjesztését parancsolja*; — jelentésem többi tartalma tehát kizárólag a közigazgatást tárgyalja.

Mult évi jelentésemben részletezés tekintetében magamat azon felosztáshoz tartottam, mely a t. Közgyűlés 1867-ik évi 170. sz. a. kiküldött szakosztályok kinevezésében követtetett. — Könnyebb áttekintés s mult évi jelentésemmel összehasonlítás okáért jelenleg ugyanazon sorozatot tartottam meg; megjegyzendő azonban, hogy eddigi *tizenkét szakosztályunk* száma időközben kettővel szaporodott, a mennyiben a *közmunka s a fogyasztási adó* bérlet tárgyában, két külön bizottmány működik; azonkívül pedig a hányszor valamely ügy fontossága kívánta, egyes tárgyak elintézésére részint külön bizottmányok küldettek ki, részint két vagy több szakbizottmány vegyes ülésbeni tanácskozmányra s egyetemleges javaslatra utasított.

Szakbizottmányaink ezen működése az autonom községnek a közigazgatás összes ágaiba való befolyását nagy mértékben biztosítja, s az ellenőrzést könnyíti; sőt egyes bizottmányoknál, melyeknél szigorubb értelemben vett szakférfiak is közreműködnek, mint az építészeti- tanügyi- közegészségiszakosztálynál az elért eredmény nagyobb részt azok áldozatkész fáradozásának köszönhető; — mindamellet valamint mindenütt, ugy itt is a kellő határ szem előtt tartandó volt, hogy a bizottmányok működése mellett a tisztikar tevékenységének is tér maradjon; mert kétségtelen, mihelyt e határt eltévesztjük, s a bizottmányok már nem tanácsadó s ellenőrző, hanem végrehajtó közegekké válnak, a tisztikar legtisztább szándékát, s legbuzgóbb tettvagyát lekötik, — a munkára szánt időt s erőt fogyasztják, kimerítik; — s a helyett, hogy a közjót fejlesztenék s a tetterőt gyámolítanak, azt zsibbasztják és késleltetik.

Törekvésünk oda volt irányozva, hogy a két szélsőség közt a középutat kitaláljuk; a mi meggyőződésem szerint sikerült is.

Tanácsi igtatónkba 1868 folytán 4724 benyújtvány érkezett, s így 59 darabbal több mint 1867-ben, ámbár törekvésem az ügymenet gyorsítására s egyszerűsítésére fordított; ez 59 szám többlet kétségtelen, hogy a tanács körében kifejtett élénkebb mozgalomra mutat, mely pezsgés részletes megismertetése jelentésem főtárgyát képezendi.

Képviselő testületünk 1868-ban 50 ülést tartott, s azokban 482 többnyire nagyobb fontosságú tárgyakat intézett el; köztök az évi előirányzat, a pénztárak új szervezete, — a szegények ügyének rendezése, — számos haszonbéri szerződések megkötése, — a rendbiztosi állomások életbe léptetése, — az árvaház alapítása iránti előmunkálatok, — a szabad husvágás szabályozása, — a fogyasztási-adó jövedelem bérbevétele s e haszonbérlet kezelése, — a 4 ik kéményseprőmesteri üzlet felállítása. stb.

Hátralék közgyűlési tárgyakban 1868 ról 52 maradt, ezekből az 1869. január havi közgyűlés által 42 elintéztetett, maradt 10 szám, mely a február havi közgyűlésnél letárgyaltatott.

A közgyűlés hatásköre az 1867. évi sept. 5. 170. közgy. sz. a. megállapított házszabályokban — melyek nyomtatásban is megjelentek — részletesen körvonaloztatott.

E házszabály némely pontja az 1848. XXIII. t. cz. 25. s 29. §§-aiban, mely a tanács hatáskörét szabályozza találja magyarázatát. Értelmezésében azonban a tanács s közgyűlés közt elvi nézet különbség mutatkozott, miért is a házszabályok' átvizsgálása iránti javaslattal a szervező szakosztály megbízott.

A közgyűlés tagjai az 1848. XXIII. t. cz. 15. §. szerint választott tisztviselők — s a városi képviselők.

Képviselő testületünk 120 tagból áll.

Múlt évben annak három igen érdemdús tagja halt el, nevezetesen: Detrich Zsigmond, Odzich Tivadar s Zalay Károly urak.

Benedekfalvi *Detrich Zsigmond*, született Kisvárdán Szabolcsmegyében 1815-ben.

Székesfehérvárott 1838-ban mint ügyvéd telepedett, mely időtől fogva mint megyei táblabíró, 1848-ban pedig mint bizottmányi tag — s egyuttal mint a városi tisztiválasztás jegyzője a közügyek menetébe tevékenyen befolyt, — az ezután következett 12 évet részint mint több uradalmak jogigazgatója töltötte, részint Székesfehérvár városa érdekeinek — melynek választmányában is részt vett — szentelé, — s már ez időben különösen pedig a következő években városunk szépítését feladatúl tűzvén — a Vörösmarty-tér rendezésében *gr. Zichy Jenő*,

— nagyságos *Schwanfelder József* apát, kanonok s *Say József*, orvostudorral s városunk több buzgó polgáraival közreműködött. — Mindannyi érdemeinek elismeréseül tisztelői által 1865-ben a követjelöltséggel megkináltatott s országgyűlési képviselőnek, 1867-ben pedig az akkori tisztválasztás alkalmával választási elnöknek megválasztatott.

Az 1865/6. országgyűlésünk folyamában a kiegyezkedési műben nemcsak az országgyűlésen, hanem azonkívül a sajtóban is tevékeny résztvett s a „Hon“ s „Hazánk“ban irt czikkei által figyelmet gerjesztett, míg az 1868. évi július 26-án rögtön s váratlan neje gyermekei s számos barátjai által siratva a jobblétre átszenderült.

Odzich Tivadar, a helybeli nem egyesült község lelkésze, született 1803-ban Majson Baranyamegyében, földmives szülöktől. — A theológiát Karloviczán végezve, Budán felszenteltetett — s előbb Székesfehérvárra tanítónak s káplánnak — innen pedig öt évi buzgó fáradalom után már Kálozra, már Komáromba lelkésznek tétetett a honnan 1846-ban ismét Fehérvárra mint lelkész s kerületi esperes visszakerült. Községének lelkipásztori minőségében tett buzgó szolgálatán kívül figyelmét a közügyeknek is szentelé s ugyanarról végakaratójában is megemlékezvén körülbelül 9000 frtnyi vagyonából távolabb rokonainak 2600 frtot közzézélokra 7000 frtot hagyott, míg ezen tevékenysége közepette m. é. tavaszán lebetegedvén, képviselő társsal *Detrich Zsigmonddal* egy napon elhalálozott.

Zalay Károly, hites ügyvéd, született Székesfehérvárott 1822-ben. Tanulmányait részint helyben, részint pedig Pesten s Győrött végezvén, 1843-ban nyeré ügyvédi oklevelét. 1848-ban gróf *Batthyány István* kormánybiztos oldala mellett mint titkár működött, később a komáromi várba vonulván, a komáromi capitulatióban mint honvéd főhadnagy résztvett, a honnan külföldre való útlevelet nyervén Hamburgba menekült. 1861 óta mint megyei bizottmányi tag s városi képviselő a szabadelvű belreform után törekvő jobboldali hazafiakhoz sorakozott, mely párt részéről mult évi october hóban a jelöltséggel megkináltatott.

Kevés nappal később m. é. october 18-án legjobb barát-

jának ittas kocsisa által a Kaszárnya-utczai járdán elgázoltatván, a legszorgosabb ápolás daczára m. é. december 30-án kinos betegségét a kérlelhetetlen halál váltá fel, s számos barátja által siratva, az év utolsó napján örök nyugalomra elhelyeztetett.

A köigazgatási tanács 1868-ban 51 a teljes tanács 19 ülést tartott, a szakbizottmányok folytonos működésben voltak elannyira, hogy kivételes azon nap, melyen szakbizottmány nem tartatott, míg ellenben igen számos esetben egy napon 3—4 bizottmány részint egyidejüleg, részint felváltva tanácskozott. — A képviselő urak működése ez által annyira volt igénybe véve, hogy e testület egyes buzgó tagjai csaknem szakadatlanul a város ügyeiben fáradoztak, a mit elismerőleg kiemelni annál is inkább kötelességemnek érzem, mert azok a város határában teljesített szolgálat után napidíjt nem huznak sőt ilyent a város határán kívül teljesített kiküldetésekért sem igényeltek, hanem számosabb esetekben még az uti költségeket is a magukéból fedezték.

A tanácsnál 1869-re 13 benyujtvány maradt hátralékban, mely január hó első hetében elintéztetett — s így hátraléknak csak az $\frac{1}{2}$ alatt kimutatott 102 db. tekintendő, melyből 18 *bizottmányi tárgyalás* alatt van, a többi 84 db. nagyobbrészt vidéki megkeresések, adóilleték vagy gyógyköltségek oly felektöli behajtása végett, melyeknek vagy kikutatása eddig nem sikerült, vagy azonossága a köröztetett adóssal még bebizonyítandó.

Magánfelek ügyei folytonosan s azonnal elintéztetvén, azokban a tanácsnál és segédhivatalainál hátralék nincsen.

Törvényszékünk ügymenete t. Danitz Béla, főbíró úr jelentéséből, mely ide egész terjedelmében igttattatik — kiviláglik.

3.

eln. 1869.

T. Közgyűlés!

Az uj év kezdetén kedves kötelességemnek ismerem a városi törvényszéknek a lefolyt 1868. évröli ügykimutatását tiszteletteljesen következőkben előterjeszteni, és pedig:

1-ször. Polgári és gyámi ügy 1867. évről	
hátramaradt	155 db.
1868 ik évben beérkezett	4673 db.
	<hr/>
összesen :	4828 db.

ebből az év végéig elintéztetett	4695 db.
hátralékban maradt	130 db.

2-szor. Hagyatékok : 1867-ik évről maradt	166 db.
1868-ik évben bejelentetett	151 db.
	<hr/>
összesen :	317 db.

az év végéig befejeztetett	150 db.
függőben maradt	167 db.

3-szor. Telekkönyvvi ügy : 1867-ik évről
hátralék nem maradt.

1868 ik évben beérkezett	2044 db.
év végével elintéztetett	2044 db.
hátralék nem maradt.	

Bevezetnivaló 1867-ik évről maradt	703 db.
ez mind, ugyszinte az 1868-ik éviéek is, 3 ki- vételével, mind bevezetve lettek; nemkülönben ki- adnivaló 1867-ik évről maradt	1222 db.
ehhez jött 1868-ik évben	2044 db.
	<hr/>
összesen :	3266 db.

kiadva lett 1868-ik évben	3191 db.
maradt kiadni való az év végével	75 db.

és így a telekkönyvvi ügyek iránt 1867-ik év-
ről tett jelentésemben kifejezett azon reményem, hogy
a megalapított személyzettel a telekhivatal teendői
rendesen teljesíthetők, — az évi eredménnyel —
igazoltatott.

4-szer. Büntető-törvényszéki beadvány száma :	
1868-ik évben	978 db.
év végével elintézetlen szám	53 db.

Bűnvizsgálat :

1867-ik évről maradt	26 db.
1868-ik évben megindított	192 db.
összesen :	218 db.
1868-ik év végéig befejeztetett	199 db.
maradt folyamatban	19 db.

5-ször. Sommás-bírósági ügyek :

1867-ik évről hátralék nem maradt.	
1868 ik évben beadott	2975 db.
év végéig befejeztetett	2888 db.
maradt 1869 ik évre	87 db.

oka ezen hátraléknak : hogy a város részéről, alügyész úr által december 18-án egyszerre 120 db. kereset adatott be, és a közbejövő ünnepek miatt tárgyalás nem tartatván, ezen keresetek tárgyalási határnapja 1869 ik évre volt kitüzendő, mely szerint ezen 87 kereset sem tekinthető hátraléknak.

6 szor. Csőd-ügyek :

1867-ik évben maradt csődperfolyamatban	22 db.
1868-ik évben csőd kéretett	3 db.
az év végéig csődper befejeztetett	3 db.
maradt folyamatban	22 db.

A csődökbeni beadványok száma :

1868-ik évben 115 elintéztetett, 113 maradt, elintézendő 2 szám; s így a törvényszéki összes beadványok száma — hozzávéve 44 elnöki számot is, 1868-ik évre kitesz 11,021 számot, melyből eintéztetett 10,730 szám; maradt 1869-ik évre 291.

Ezen fentebbi kimutatás áttekintéséből kitetszik, hogy a törvényszéknek 1868-ik év befejeztével kevesebb hátraléka maradt, mint 1867-ik év végén volt, és így csak is a hagyatékoknál mutatkozik, hogy a törvényszéki személyzet minden erő megfeszítéssel sem képes a kellő gyors eljárást eszközölni, és csak is egy hagyatéki birói állomás szervezésével lehet ez

ügybeni hátralékok mellőzését bizton reményelni; — tudva azonban, hogy a város anyagi körülményei új állomás szervezését nem engedik, a törvénytörvényes iparkodni fog, hogy ezen hátralékok is lehetőleg elintézve legyenek.

Mely jelentésem után teljes tisztelettel maradok.

Székesfehérvárott, 1869. január hó 12-én.

A t. Közgyűlésnek

alázatos szolgája:

DANITZ BÉLA.

főbíró,

mint törvénytörvényes elnök.

A kapitányi hivatalnál 1868. évben 3146 szám fordult meg, tehát 674 számmal kevesebb az előző évinél, a mi a hivatalos eljárás egyszerűsítésének gyümölcse, a beérkezett számok négynek kivételével december folytán mind el voltak intézve.

Éjjeli fenmaradás és büntetés pénzekben, a kapitányság utján jótékony intézeteink javára 939 frt. 50 kr. a megelőző évben 900 frt. 9 kr. folyt be.

Mult évben 11 tüzesetünk volt, elégett 4 szőlő-hajlék — 7 izben pedig kazal-tűz fordult elő, s így nagyobb tüzkar esettől megóva voltunk.

Tüzoltási szereink folyton jó karban találtattak.

Több tüzeseteknél *Felmayer István* gyáros' és a *vasuti-társaság'* kitűnő feckendői is megjelentek, s a romboló elem vég elnyomásáig működtek, miért is *Felmayer István* urnak s a déli vasut-társaságnak ismételve részint a tanács, részint a képviselő-testület elismerése nyilvánított.

Feltűnő a gyakori kazal-tűz, mely leginkább annak tulajdonítandó: hogy gazdáink takarmányukat már aratáskor hozzák a városba s többnyire szűk udvaraikban közel a lakházakhoz s a gyermekek játszó helyeihez lerakják. — Az építészeti szakosztály ennek folytán utasítást nyert, hogy egyéb vidéki városok tűzrendőri szabályaik alapján városunk részére,

hasonló szabályokat a közgyűlésnél javaslatba hozzon, jelentése marczius hó folyamában beváratik.

A város saját épületei mind — hazai intézeteknél — tűz-kár ellen mentesítve vannak.

A helybeli kéményseprő-mesterek száma végre 3-tól 4-re emeltetett.

Rablásnak és tolvajlásnak — a csekélyebb vásári és heti-vásári tolvajlásokat ide nem értve, — csak két esete jelentetett be a kapitányságnál. — Ezek közé esik a szerb-templom kirablása 3500 frt. értékben, a tettesek vidékiek voltak, gyaníthatólag az elrabolt tárgyak Fehérvárról is elvitettek, a nyomozás nemcsak helyben, hanem Budapesten s különösen Ó-Budán is megtörtént, — mindekkoriban azonban célhoz nem vezetett.

A civódások és verekedések esetei azonban fájdalom sokkal gyakoribbak voltak mint a megelőző évben, a mi a jó keresetnek, — olcsó bornak, — és nem kis mértékben a pót követválasztási mozgalomnak tulajdonítandó.

Számos esetekben a birkáknak téli időben a mások magán birtokain való legeltetése is komoly surlódásra szolgál okul. Ezen az 1840. IX. t. cz. 8. §-ával ellentétben álló viszszaélés nálunk évtizedes gyakorlaton alapszik; — s habár törvénynyel ellenkező gyakorlat, jogilag nem lehet, hogy honosuljon; alsóbb néposztályunk ahhoz ragaszkodik. — Ennek megszüntetését a mellett ez időben a legelő-bérlők s a város között fenálló szerződés is gátolja; — daczára ennek, az e részbeni orvoslás igen óhajtandó lévén, a jogi szakosztály egyetértőleg a gazdasági szakosztálylyal javaslattétel végett megbízott.

A helyi rendőrségnek egyik főfeladata örködni, hogy a közönség a mindennapi szükségletet képező élelmi czikkekkal kellő mennyiségben és minőségben elláttassék, s ezek közt a hus, nevezetesen a marhahus első sorban áll. — Szükségesnek találom tehát e helyütt a marhák vágatását, s a marhahus ki-mérését illetőleg a t. Közgyűlésnek m. év december 11-én 4253/563. sz. alatt hozott határozata főbb pontjait kiemelni.

I. A mézáros mesterijog szabadüzlet, s annak gyakorlata, bejelentés mellett mindenkinek megengedtetik a következő feltételek alatt:

a) Marhait az engedélyezett, csak a városi közös vágóhidon 24 órai koplaltatás, s barmászi, esetleg főorvosi vizsga s engedély mellett vágathatja, — a hus árát pedig csak minden 15 napon változtathatja.

b) Hogy a közönség marhahusban szükséglete minden körülmények közt biztosítva legyen, az ily vállalkozó a hús-vágást legalább félévig folytatni, felhagyás esetében azt 4 héttel előbb a tanácsnál bejelenteni — s annak biztosítására 100 frnyi bánatpénzt letenni tartozik.

c) Köteles valamint a vágóhidon úgy a mézárszékeken, tisztaság tekintetéből magát, az ez iránt fenálló szabályokhoz alkalmazni — egy fontban 32 latot adni, melyben legfeljebb 4 lat nyomtaték lehet, — a lábszár, fejcsont, s tüdő kizárásával.

II. A vágóhid a városi főorvos s barmász felügyelete alatt áll — azonkívül pedig a mézárosok szigorú ellenőrzetésére, a kapitány elnöklete alatt a képviselő urak kebeléből egy ellenőrködő bizottmány van kiküldve.

Felemlítendőnek találom továbbá azon surlódásokat, melyek egy részt a hatóság és a városi sorompó-bérlők, s helypénz-szedők, másrészt ez utóbbiak és a várost látogató vidékiek közt — különösen a vásárok idején napi renden vannak.

Mielőtt azonban e ténykörülmények bővebb ecsetelésébe bocsájtkozna, félreértések kikerülése végett, nem mulaszthatom el azon meggyőződésemet kifejezést adni, mennyire érdekében van e városnak, hogy a vidék lakosai s egyéb idegenek — habár saját érdekük erre mindenkifelett sarkalja — inkább városunkba édesgetessenek mintsem, hogy súlyos vármok és egyéb díjjak által megadóztatva elkedvetlenitessenek, s városunk s vásáraink látogatásától, mely által nem csekély pénz forgalmat idéznek elő — visszariasztassanak. — Fájdalom, a mint annak helyén kimutatandom — valamint egyéb városoké, úgy a mi vagyoni viszonyaink is sokkal kedvezőtlenebbek, hogysen ez adónemek megszüntetését vagy leszállítását is közel

kilátásba helyezhetnök. — Azon védelemre azonban az utas minden esetben igényt tarthat, hogy a városi bérlők tőle többet be ne hajtsanak, mint a mennyivel tartozik. — Erre volt figyelmem fordítva, azonban bár mennyire kellemetlenül esik, őszinteségem késztet annak beismerésére, hogy ezen igen jogos kívánalomnak megfelelni nem mindig sikerült, nem sikerült pedig azért, mivel rendőrségünk tisztii személyzete csak a kapitány, hadnagy s egy őrnököl áll, — kik a belszolgálat folyó munkáit is alig győzik. — Nem ismerék hazánkban egy a fővároshoz közel fekvése, kereskedelmi összeköttetése, terjedelme, s népességénél fogva Fehérvárral egy rangu szabad kir. várost, melynek kapitányi hivatala bővebb munkaerővel ellátva nem volna. — Fájdalom! pénzügyi viszonyaink az e részbeni orvoslatnak még csak javaslattételére sem buzdítanak.

Szintoly érzékenyen nélkülözi kapitányságunk a rendőrség alsóbb személyzetének kellő számát, s pedig nem csekély hátrányára a külső szolgálatnak, — összes poroszloink számát 29 egyén képezi, köztük a kulcsos, mint *házfelügyelő* s *tömlőcs-tartó* egyszersemind a *mérték-hitelesítést* is teljesíti; nem tudom sikerülend-e minden időben oly egyént találni, ki e hármas hivatalnak egy maga megfelelni képes, annyi azonban bizonyos, hogy az bármennyire kielégítő buzgalma mellett is egyéb rendőri szolgálatot nem tehet. — Elesik még e személyzetből négy ordinance, kik az elnöki, főbirói s kapitányi hivatal melletti szolgálatra vannak kirendelve továbbá két törvényszéki kézbesítő, s három hivatalbeli szolgálta — három egyén alig győzi a tanácsi kézbesítéseket, felek berendelését, s a 120 képviselőnek közgyűlésre s bizottmányi tanácskozásokra való meghívását, — marad tehát legjobb esetben 14 egyén — azok egy része éjjeli örmenetekre küldetik ki, a maradék alig elégséges a városházi örállás betöltésére.

Hogy e bajon bármennyire ismert és beismert szegénységünk mellett segítni kell kétségtelen; s hogy ez eddig nem történt, annak tulajdonítandó mivel a nagy közönség, kinek közvetlen érdekében van a pontos rendőri szolgálat — s talán maga a tisztelt közgyűlés is, rendőri személyzetünk szaporí-

tásának szükségétől még nincsen áthatva. — Ily kérdésben pedig — főleg ott hol hosszas absolut kormányzat után a nagy közönség, vagy legalább is annak tetemes része a rendörben nem a vagyon és személybiztonságnak védőjét, hanem ellenségét látja; ily kérdés megoldásában, mondom, mindenek előtt a közvéleménynek kell nyilatkoznia.

Nehezíti a sorompósok s helypénzszedők ellenőrzését még azon körülmény is, hogy nyolcz vámházunk levén; a budai, lovasberényi, zámolyi, moóri, csákberényi, palotai, csikvári s kereszturi; a bérlők jogérvényes szerződésük értelmében a helypénzt nem tartoznak a vásártéren beszedni, hanem azt *alkalmas helyen* sátorban szedhetik be, s tetteleg az országutakon nyolcz különböző helyen sátorokban eszközlik a beszedést.

Rendőri személyzetünk vásárkor a nélkül is tetemesen levén igénybe véve, idejének igen csekély részét fordíthatja a 8 sorompó s ugyanannyi helypénzszedő czédula házak felé, — s a közben találkozott a sorompósok közt, ki azon ürügy alatt, hogy vásárkor kettős vám jár, a vásárosokat zsarolta, míg a czédulaházaknál azoktól is beszedtek helypénzt, kiknek eladni valójuk nem levén, a vásárra ki sem mentek. — Könnyíti a bérlők helyzetét, hogy a vásárosok elfoglaltságuk s a városbani rövidebb időzésük miatt panaszra nem mehetnek, s a szembesítést be nem várhatják, tanujok ritkán van rendelkezésükre, a bérlők pedig — főleg midőn távol levő felek részéről később írásbeli panaszok nyujtatnak be, bármily nagy legyen a panaszosok száma, azok állításait egyszerűen tagadásba veszik.

Hogy itt más orvoslás, mint a folytonos éber ellenörködés nincsen, az kétségtelen, s miután erre a tisztai s szolgai személyzetben elégséges erőt nem találtam, nem mulasztottam el valamint az ipar- ugy az árszabályozási szakosztályt ismételve felkérni, hogy vásáronként minden egyes sorompó- és czédula-háznál felváltva egy képviselő felügyelve ellenörköd-jék — indítványom azonban főleg azért nem talált viszhangra, mivel a vásár idején képviselőink sem hagyhatják el házaikat, s üzleteiket; — ismételt sürgetésekre végre december 1-jén

tartatott ipar s kereskedelmi szakosztályból javaslat tétetett a tanácshoz, hogy az idei bőjti vásárra, s ha ezzel czélt érünk jövőre is, minden czédulaházhoz napidij mellett egy e czélra külön felveendő városi ellenőr alkalmaztassék.

Nem ritkább a közönség panasza: hogy az utczai járdákat a kereskedők, különösen pedig a terménykereskedők áruik s fogataik által elfoglalják, — hogy nyári időben felnött ifjak a Gaja csatornában, melynek mentén sétányaink is terülnek, meztelen fürödnek, — s hogy a sóstói erdőben nyáron kóbor nők tanyáznak.

Mindez nem került ki kapitányságunk figyelmét, be is hozattak, s bűnhődtek az ily kicsapongók, a visszaélések *teljes* megszüntetésére azonban szükséges volna, hogy nyáron át a sóstói ligetben több személyből álló rendőrség folytonosan tartózkodván, a nagy sétányon s a csatorna mentén állandó őrzéjratok forduljanak meg; arra pedig a mint kimutattam erők elégtelen.

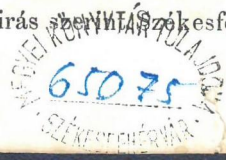
Az utczai s házankénti koldulás azon intézkedések folytán, melyeket szegények ügyeirőli jelentésem alkalmával bővebben leirandok, a téli időszak daczára nagy részben megszűnt — teljesen azonban meg nem szüntethető mindaddig, míg a társadalomnak oly tagjai lesznek, kik elégséges és tisztességes ellátással be nem érven, a szeszes italokat napi szükségleteik közé számítják.

Helyén találok a rendőrségrőli jelentésem keretébe még azon észleleteket is felvenni, melyeket a népességi mozgalom tárgyában tettem.

Népösszeírás 1848 előtt gyakrabban, mondhatnám évente történt, a levéltári tárgymutató szerint ilyen összeírás 184⁶/₇. évben is tétetett, azt azonban mindeddig nem találhattam fel, az 184⁵/₆-ki összeírás sommázata kezemnél van.

1848 óta kétszer történt összeírás, 1850 és 1857 végével, észleleteim alapja ez említett három összeírásban, s a helybeli plébániák s czéhek részéről nyert újabbi felvilágosításokban keresendő.

Az 184⁵/₆. összeírás szerint Székesszékesfehérvárott 1763 házban

18,027 lélek számláltatott. — A bekövetkezett 1849-ik évnek gyászos kimenetele mint mindenütt hazánkban, Székesfehérvárott is igen szomorú nyomokat hagyván, valamint a lak házak, úgy a lakosok száma tetemesen csökkent, úgy hogy az 1850-ki összeírás szerint lakosságunk 1579 házban már csak 16,582 lélekből állott. 1857 végén a házak számával a lakosok száma is emelkedvén, ugyan akkor 1615 házban 18,399 lélek található s hozzá véve 946 távol levőt összes lakosságunk 19,345 lélekre számított; e 7 év alatt tehát lakosságunk száma 2763 lélekkel, vagyis 16⁶/₁₀₀ százalékkal emelkedett.

A számarány az egyes hitfelekezetekre való tekintettel következő volt:

	184 ⁴ / ₅ -ben	1850-ben	1857-ben
Katholikus . . .	16,985	16,070	16,711
Reformált . . .	333	90	589
Evangelicus . .	258	72	108
Görög n. e. . .	239	51	166
Izraelita	212	299	825
Összeg	18,027	16,582	18,399

Tizenkét év óta népösszeírás nem levén, a hatóságnak biztos adata a felől, hogy mennyire emelkedett városunk lakosságának száma 1857 óta annál kevésbé lehet, miután időközben a korlátlan telepedési szabadság keresztül levén vezetve, a hatóságnak csak azon egyénekről van tudomása, kik új üzleti jogot nyernek, s azoknál is csak a családfő vezetetik nyilván tartásban.

Nem mulasztottam volna már eddig is az ugynevezett lélekösszeírást javaslatba hozni, — miután az azonban költséggel jár, s előre látható, hogy az országos statistikai tanács közelebb általános népösszeírást országos költségen eszközözend, ez óhajom valóztatására lépéseket nem tettem.

Ha városunk lakossága az utolsó időkben azon arányban növekedett mint 1850-től 1857-ig, ez esetben a 11 év alatt 4810 lélekkel szaporodott, s így 1868 végével 23,209 főre számítható.

A helybeli plebániák részéről nyert kimutatás szerint ez

idő közben, és pedig a két catholicus plébánia kerületében nevezetesen:

	született:	meghalt:	szaporulat:
A belvárosban	3797	2992	805
A felsővárosban	4383	4059	324
Összesen .	8180	7051	1129
Az Izraeliták szaporodtak körülbelül			800
A Helvét hitvallásuak saját összeírásuk szerint			446
Az Ágostai hitvallásuak saját összeírásuk szerint			115
Összes szaporulat .			2490

E számban azon catholicus lakosok, kik 1857 óta telepedtek itt meg, befoglalva nincsenek, hogy pedig azoknak száma is az ipar s kereskedelem emelkedése, különösen pedig a hármás vasutvonal megnyitása következtében gyarapodott kétségtelen.

A helybeli izraeliták számát pontosan megtudni nem lehetett, azért mivel az izraelita hitközség két részre oszolván, az utóbbi években Székesfehérvárott megtelepedettek között igen számosan vannak, kik mindedig egyik hitközségbe sem belezetettek be.

Görög szertartásuaknál az utóbbi 11 évben megkereszteltetett 44, meghalt 64 s így azoknál 20 fönyi fogyatkozás állt be, de mely hiány 17 egyén letelepedése által részben kiegyenlített.

A kereskedelem és kézipar terén következő változás tapasztaltatott *).

*) Az 1855-ről felhozott adatok az ipar- s kereskedelmi kamara 1856-ki évi jelentéséből vétettek, az 1868-ik évi adatok a helybeli kereskedelmi testület s czéhtársulatok által szolgáltatottak

	1855-ik évben			1868-ik évben		
	Főnök	Segéd	Tanonez	Főnök	Segéd	Tanonez
Fűszerárus	15	18	23	22	23	33
Rőfőskereskedő	14	20	13	16	26	14
Vasárus	3	6	9	7	6	11
Kalapkereskedő	2	—	—	—	—	—
Nórinbergi kereskedő	3	3	3	11	14	11
Bőrkereskedő	2	1	1	4	1	2
Pakróczkereskedő	3	1	1	3	2	1
Könyvkereskedő	1	—	—	2	—	—
Szatócs	49	—	—	76	—	—
Zsibárus	—	—	—	4	—	—
Gyógyszerész	4	4	3	4	6	—
A főbb iparneműeknél:						
Ács	4	102	20	4	180	15
Arany- és ezüstműves	4	2	—	3	1	—
Asztalos	15	17	22	24	13	16
Bábsütő	4	3	2	5	2	1
Bognár	6	5	4	6	4	3
Borbély	4	3	1	6	4	1
Csapó	35	2	1	28	10	2
Czipész	62	50	45	63	40	51
Csizmadia	200	148	75	208	50	40
Esztergáló	4	2	1	5	3	4
Fésüs	4	4	2	5	—	2
Fodrász	—	—	—	1	1	1
Gelencsér	7	—	1	8	5	—
Gombkötő	7	2	—	5	3	1
Kádár	12	3	16	12	14	12
Kalapos	6	6	5	9	12	9
Kefekötő	3	3	1	2	2	—
Késes	7	6	2	6	—	3
Keztyüs	2	—	—	2	8	3
Kovács	8	12	12	15	16	12
Kosárkötő	3	7	3	4	4	11
Könyvkötő	5	3	1	4	5	3
Könyvnyomdász	1	3	—	1	3	1

	1855-ik évben			1868-ik évben		
	Főnök	Segéd	Tanoncz	Főnök	Segéd	Tanoncz
Körmüves	4	127	44	8	65	43
Kötélgyártó	6	6	9	7	4	6
Lakatos	10	14	10	7	10	10
Magyar szabó	29	11	9	24	15	3
Mészáros	6	10	6	11	11	—
Nyerges	4	1	1	2	1	3
Órás	3	1	1	5	2	1
Posztós	8	8	1	6	3	—
Sütő	12	16	14	22	22	3
Szabó	36	45	15	34	30	6
Szijgyártó	9	3	3	8	7	7
Szítás	3	2	1	4	1	1
Szücs	69	18	12	53	5	8
Szűrszabó	21	1	2	16	—	—
Takács	42	8	4	33	3	1
Tabakos	65	12	6	60	15	6
Varga	40	10	4	20	—	1

A nemre való tekintettel az 1857. évi összeírás szerint — az idegenek kizárásával — találtatott 8982 nő s 8252 férfi ez utóbbiak közt 20 évnél fiatalabb volt 3881, 20 évnél öregebb 4371. — Ezek között az 1848-iki követválasztásra 1840 választó igazoltatott, az 1865^{5/8}. országgyűlésre 1729 s később az egyenjogúság keresztülvitelével 110 izraelita összesen tehát 1839 — az 1869-iki követválasztásra 2093 választó bejelentetett. A miből örvendetes következtetésül folyik először, ugyan hogy a közbizonyosság s avval a választók száma nálunk emelkedett, másodsor, hogy lakosságunk a közügyeket folytonos meleg részvétellel kíséri. — E számarány szerint csaknem minden második felnőtt férfi választó.

1861-ben az akkori forrongás miatt sokan távol tartották magokat a politikai élet mozgalmától, miért is az alkalommal csak 1134 választó jelentetett be.

A népességi mozgalmat illetőleg még meg kell jegyezmem, hogy 1864-ben az akkori helytartótanács utasítása folytán a lakosság csupán csak korára való tekintettel iratott össze, mely alkalommal 1692 házban 16 éven alul 7668, 16 éven felül 13,403, összesen tehát 21,071 egyént találtak.

A rendőrséghez tartozik végzetül az éjjeli kivilágítás is. Az utcai kivilágítás nálunk kőolajjal — Petroleummal — történik, s 191 db. lámpával láttatik el. E czim alatti költségünk évente az 5000 frtot közelíti. Városunk czélszerűbb kivilágítása tekintetéből a t. közgyűlés által a városnak légszeszszel való kivilágítása elvileg kimondatott, s e részbeni javaslattal egy külön küldöttség megbízott.

Szervező bizottmányunk működésének legfontosabb tárgyát, rendbiztosi állomások szervezése képezte. E munkálatnál a Pest városi rendbiztosok hivatalos utasítása szolgált alapul, mely kevés különbséggel el is fogadtatott, s csak némely intézkedéssel pótoltatott, a mennyiben a biztosok munkaköre nálunk az adóügyekre s a birói végrehajtásoknál való közreműködésre is kiterjed.

Hátramaradása a szervező bizottmánynak nincsen, kivéve a hárszabályoknak átdolgozását, mire a bizottmány kebeléből egy három tagu albizottmány küldetett ki.

Vajha a közelebbi országgyűlés a megyék és szabad királyi városoknak az 1848. XVI. 2 §. XVII. s XXIII. 3. 17. 20. 25. §§. által is kilátásba helyezett rendezését mielőbb tárgyalás alá venné, s az által községi életünket a felelős kormányrendszerrel összhangzásba hozva, szervező bizottmányunk e részbeni fáradozása feleslegessé válna. — Kilátás azonban erre csak az esetre lehet, ha a legközelebbi országgyűlésnél a többség azon meggyőződéstől leendő áthatva, hogy az egyelőre berekesztett közjogi vitának mellőzésével tevékenységét a korunk által sürgetve parancsolt belreformnak szentelje.

Szaksztyályaink között a szervező bizottmány után első helyet foglal el a

Tanügyi:

E bizottmány a legközelebbi évben is hivatásának horderejét felismerve, oly buzgalmat fejtett ki, hogy örömmel tekinthet vissza az e téren történetekre.

Ha volnának, kik e bizottmánytól többet vártak, azok vagy túlszigázták reményeiket, vagy nem tudják, mily szűk tért enged pénztárunk teljesen kimerített állapota e részbeni bárminő lelkes buzgalmunknak. — Nem mulasztandom ott, a hol városunk vagyoni viszonyainak előterjesztése érdemleges jelentésem tárgyát képezendi, a városi évi előirányzatot észrevételeimmal kísérve bemutatni, s ez által tanügyi bizottmányunk eljárását a szigorúbb bírálat irányában is igazolni.

Mint hogy pedig a nevelésnek a születésnél kell kezdetnie, mielőtt a tanügyi bizottmánynak az elemi oktatás és reáltanoda érdekében tett intézkedései felsorolásába bocsájtkoznám, szükségesnek tartom néhány szót azon mozzanatnak szentelni, mely mult évben az *alapnevelés* — kisededóvás — terén az ügybarát gyűlmét ki nem kerülhette.

Az e városban alakult „belvárosi *kisededóvó egyesület*“ m. é. február 2-án saját költségén a belvárosi iskola-utczában első kisededóvóját ünnepélyesen megnyitotta. — E korszerű intézményt belvárosi lakosságunk minden rétege oly melegen karolta fel: hogy részint adakozás, részint a megnyitás napján tartott táncsvigalom, később pedig színi-előadások, s hangversenyek által nemcsak a felszerelési költség, s a folyó napi kiadások lettek fedezve, hanem az első három hó alatt 3000 frtnyi tőke gyűjtetett, s ma midőn az intézet megnyitásának évfordulóját elérte, nemcsak egész évi költségét letisztázta, de azon kívül még közel 6000 frtnyi cselekvő vagyonról rendelkezik, mely egy az intézet javára örök áron megvásárolt belvárosi házba van befektetve; s pedig a nélkül, hogy erre nézve a városi pénztár csak egy fillérrel is igénybe vétetett volna.

Ez intézet ugyszólván közönségünk kedvencz gyermekévé vált, támogatja azt tehetségéhez képest szegény, gazdag egyiránt támogatja a catholicus clerus, s azok közt első sorban városunk szülöttje, hazánk érdemdús áldornagyja, megyés püs-

pökünk s a fehérvári káptalan, támogatja városunk lelkes polgársága, tömeges részvéte s áldozatkészségével, nemcsak pénzben, hanem személyes szolgálatokban is.

Mennyire felismerte közönségünk a kisededovódáknak hasznát, s mennyire óhajtja gyermekeinek alapos neveltetését, mutatja azon körülmény, hogy ámbár ez óvoda tél közepén nyílt meg, a kisededeknek száma már az 1-ső hetekben a százat elérte, később a 200-at is meghaladta, úgy, hogy az egylet már az első havakban úgyszólván kényszerítve volt az intézet részére házat venni; s ezen buzgalom valamint a szülőknél úgy az intézetet látogató kisededeknél oly mély gyökeret vert, hogy a kisededek száma a jelen zord idő daczára is a 100-hoz közel áll.

A kisededovodák ügye nálunk e szerint meghonosulván annak hasznát külvárosi közönségünk is felismerni s megkedvelni kezdi, minélfogva még folyó év tavaszán a palotai városrészben is hason intézet fog felállítani; — sőt a mint hallatszik egy második belvárosi kisededovó-egylet is van alakulóban, mely a belvárosban még egy kisededovodát nyitand.

Elemi tanodáink száma is egygyel szaporodott, a meny nyiben hatóságunk a vizivárosban az e czélra igen alkalmas fekvésű Csoóri-féle házat közárverésen igen jutányos áron megvette, azt iskolai czélra átalakította s az eddigi egy osztályu rókusi tanodát, egy osztálylyal szaporította.

Elemi iskoláink létszáma e szerint ez időben következő:

- a) a belvárosban egy 4 osztályu fi- és egy 4 osztályu leány főelemi tanoda,
- b) a palotai városban egy 3 osztályu vegyes elemi tanoda,
- c) a tóvárosban egy 2 osztályu vegyes elemi altanoda,
- d) a vizivárosban egy 2 osztályu vegyes elemi altanoda,
- e) a felsővárosban egy 3 osztályu s két 2 osztályu, mindannyi vegyes elemi altanoda.

Valamint a bel- egy a külvárosi elemi tanodák mult évben faiskolákkal láttattak el.

A reáltanárok eddigi 63 frt. lakpénzük fejenként 100 frtra emeltetett, — az elemi tanítók csekély 252 frt. fizetése 300 frtra egészítetett ki. Azon visszás eljárás pedig, mely szerint váro-

sunk, melynek sem erdeje, sem fogata nincsen, tanítóinak díját készpénzben és fűtőfában utalványozta, megszüntettetett, s a reáltanárok s elemi főtanítóknak 4 öl fa helyett 60 frt., az *altanítóknak pedig egy öl fa helyett 30 forint fizetés javítás szavaztatott meg*; és habár a tanítóknak fa-illetménye e folyó tételre, illetőleg az 1868⁸/₉ ki iskolai évre már kiszolgáltattott, a felemelt fizetés nem 1869 ki november 1-től, hanem 1869-ki január 1-től utalványoztatott. — Végre *Mendlik Alajos* reáltanárnak a vegytanbani tökéletesbitésére fizetése harmadának, s egész lakbérének megtartása mellett egy évi szabadság megengedettett, s szorgalmas elemi és alreáltanulók közt a magyar gazdasági olvasókönyv 50 példánya kiosztatott.

A t. közgyűlésnek fentebbi intézkedései folytán különösen altanítóink állapota javult meg tetemesen, minthogy ők, házbér-illetményük megtartása mellett, az eddigi 252 frt. készpénz és egy öl tűzifa helyett, 330 frt. évi díjazásban részesülnek; egyuttal összes tanítóinknak fizetései, melyek eddig *utólagosan* szolgáltatottak ki, előleges havi részletekben tételnek folyóvá.

Hálás érzelemmel emelem ki, a t. közgyűlésnek e részbeni intézkedéseit, melyek, tekintve pénztárunk állapotát, a köznevelés terén tanusított áldozatkészségének kétségtelen jelül ragyognak.

Tagadhatatlan azonban az is, hogy e téren még sok, igen sok tenni valónk marad, mert e részbeni buzgóságunk által, midőn a tanítókat a kenyér kereset gondjaitól felmentjük — nemcsak jólétüket mozdítjuk elő anyagilag, — szellemileg nemcsak fokozzuk buzgalmukat, s önképzésükre több alkalmat nyújtunk; hanem közvetve magát a tanügyet, a köznevelést is emeljük, minthogy *mindaddig míg az elemi tanítók kellő ellátásáról gondoskodva nem lesz, alaposabb előképzettséggel bíró fiatalok, rendszeren — inkább bármely más pályát, mint az oly súlyos, s fájdalom csaknem lenézett néptanítóit választandják, a népnevelésnek pedig legfontosabb s legbiztosabb tényezője az alaposan kiművelt s lelkes tanítói kar, melyet csak a tanítók fizetésének, s tekintélyének emelése által sikerülend teremteni.*

E tekintetben teendőink első sorába számítom, hogy tanáraink, fő- és altanítóinknak 5 vagy 10 éves szolgálat után bizonyos személyi pótlék (personal Zulage) szavazzassék meg. — Az altanítóknak azért, mivel altanítóink száma a főtanítóékhöz képest nagy, s ha a szükséghez képest tanodáink száma szaporodik, nevezetesen ha külvárosi 2—3 osztályu elemi tanodáink 4 osztályra emeltetnek, az arány még kedvezőtlenebb leend, elannyira, hogy a legforróbb buzgalomtól lelkesült altanítónak is csak késő évtizedek múlva nyílik kilátás főtanítói állást elnyerhetni; — de a tanárok és főtanítóknál is óhajtandó, hogy javadalmaik a jól kitöltött szolgálati idő arányához képest javitassanak, mivel mindenkinek, de különösen fajunknak elengedhetetlen polgári s hazafias kötelessége családi életet élni, — ebben pedig az embernek szükségelei idővel szaporodnak.

Ezek fedezéséről gondoskodni a városi közönségnek, mint a városi tanodák kegyurának annál szigorubb feladata, mert ha a város és haza érdeke kívánja, hogy a tanító szakadatlan önképzés által a folytonosan haladó tudomány színvonalán maradni iparkodjék; szükséges, hogy a családi étellel járó terhebb gondok járma alól a lehetőségig kiemeltessék, s oly kedély-állapotban tartassék meg, mely őt tanonczainál megkedvelteti, s előadását hatásossá teszi.

Mérlegbe esik itt még az is, hogy a főtanító a maga pályáján az elérhetőnek ne továbbját elnyervén, bármely sikeres működése mellett a koronkénti haladásnak minden reményétől el van esve, ha az általam felemlített s alkalmilag javaslatba hozandó senioratus meg nem állapittatik. Mivel azonban nem lehet szándokunkban egészen, az érdemen kívül eső természeti kornak jutalmazása, ez intézkedéssel párhuzamban jár a tanítói kar szigoru ellenőrzése, s az alkalmatlanok eltávolítása, mely tekintetben eddig nem eléggé méltányolt, s sokszor egészen figyelmen kívül hagyott szabály az: hogy a tanítónak első három évi működése csak ideiglenes, — s hogy három év multával ugyanannak állandósítása újabb beható vizsgálat s határozat tárgya legyen.

Vannak, kik nemcsak nálunk, de másutt is az altanítók-

nak, a segédtanítói állomások megszüntetését, s az összes tanítóknak, főtanítói ranggal összekötött magasabb fizetést s önállóságot helyeztek kilátásba, — ily eszme ha egyáltalán komoly vitatás tárgya lehet, a viszonyok téves felfogásán alapszik, minthogy:

a) Nem minden altanító bir a főtanítói állomásra előirt kiképzettséggel.

b) Okszerűen nem lehet egy a képezdeből kilépő, gyakorlati ismeretekkel nem biró, számos esetben alig 20 éves tapasztalatlan fiatalra, minden közvetlen felügyelet nélkül tanodát bizni, főleg ha a községben tapasztalt főtanító létezik, kinek felügyelete alá helyezhető.

c) Nem lehet ily kezdő tanítót más tapasztalt tanítóval sem rangban, sem fizetésben egy osztályba helyezni, mivel a fokkonkénti előléptetés ha igazságosan kezeltetik — hatalmas rugóul szolgál — s a mint főnebb említettett a tanítónak szükségletei idővel gyarapodnak.

De épen ezen elvek alkalmazása mellett óhajtandó, hogy ott a hol nagyobb számu altanítók léteznek, ezek mint főnebb is kiemelttem fizetési fokozásban részesüljenek, s bizonyos évi kielégítő alkalmaztatás után főtanítói rangra emeltessenek, még az esetben is, ha ily állomás időközben üresedésben nem is volna. — Ily graduált tanítók nálunk igen helyesen a belvárosi főelemi leánytanodában alkalmaztathatnának, minthogy az avval párhuzamban létező főelemi fitanodában is a tanítók mind főtanítók.

Felemlitendő itt a t. Közgyűlésnek azon a köznevelés hatalmas emeltyűjéül szolgáló intézkedése: hogy a belvárosi fielemi tanodában a tanítók tanonczaikat a második iskolától a negyedik iskoláig kisérvén, felszabadulnak azon hátránytól, hogy tanodájuk évente uj közönséget nyervén, hónapok mulnak el, míg gyermekeiknek tehetségeiket, ismereteiknek fokát, családi s egyéb a köznevelésre közvetlenül vagy közvetve beható viszonyaikat megismerik. — Miután pedig törekvésünk oda van irányozva, hogy az elemi oktatás ingyen vagy legalább lehetőségig olcsón nyujtassék, — tanonczaink pedig az elemi s fő-

elemi iskolákban *tandíjt nem fizetnek*; elhatároztatott, hogy az ismétlés (correpetitio) díja az elemi tanodákban havonta s fejenként 2 forintnál magasabb nem lehet, — a reáltanodákban az ez iránt fenálló rendszabályoknál fogva, s miután ott a tanoncok száma nem is oly nagy, hogy a tanár összes tanonczeit fojtonos éber figyelemmel nem kísérhetné; az *ismétlési órák teljesen eltítva lévén.*

Belvárosi 4 osztályu főelemi *fitanodánkat* a közelebbi mult évben 437
 gyermek látogatta, és pedig az 1-ső osztályt 139,
 a 2-ikat 74, a 3-ikat 99, a 4-iket 125.
Négy osztályu leánytanodánkat 197
 kiből az 1-ső osztályba 90, a 2-ikba 41, a 3-ikba
 34, a 4-ikbe 32 esett.

Ráczvárosi 3 osztályu elemi vegyes tanodánkba 184 fiu- s 129 leánygyermek 313
 járt, s pedig az 1-ső osztályba 91 fi 67 leány
 a 2-ik „ 68 fi 42 leány
 a 3-ik „ 25 fi 20 leány.

Tóvárosi 2 osztályu vegyes alelemi tanoda létszáma 111 fi s 103 leányból állott 214
 az 1-ső osztályban 78 fi 72 leány
 a 2-ik „ 33 fi 31 „ volt.

A felsővárosi plebánia melletti 3 osztályu vegyes elemi tanodában 173 fi s 126 leány részesült a közoktatásban 299
 ebből az 1-ső osztályban 81 fi 80 leány
 a 2-ik „ 45 fi 30 „
 a 3-ik „ 47 fi 16 „ volt.

*A felsővárosi Zámoly-utcza*i vegyes alelemi tanodában 72 fi- és 78 leánygyermek találtatott . 150
 s pedig az 1-ső osztályban 36 fi 40 leány
 a 2-ik „ 36 fi 38 leány.

A felsővárosi lovasberényi ut melletti vegyes
alelemi tanodában 126 fi s 117 leány 243
köztük az 1-ső osztályban 66 fi 64 leány
a 2-ik „ 60 fi 53 „

A kóroda melletti ugynevezett szent Rókusi
vegyes alelemi tanodában, mely a múlt évben még
csak egy osztályu volt 70 fi s 60 leány járt . . . 130

Összeg . . . 1983

1867-ik évben elemi tanodáinkat 1571 gyermek látogatta, s így az e részben alkalmazott szigor következtében az iskolát látogató gyermekek száma 412-vel szaporodott.

A helybeli izraeliták két rendbeli 4 osztályu
vegyes főelemi tanodáját 149 fi s 125 leány . . . 274
látogatta, és ugyan:

	orthodox		főhitközség	
	fiu	leány	fiu	leány
az 1-ső osztályban	13	10	30	39
a 2-ik „	17	9	31	24
a 3-ik „	11	11	24	26
a 4-ik „	11	2	12	4
Összeg .	52	32	97	93

A keresztény reformált hitfelekezet 4 osztályu
vegyes elemi tanodájában 28 fi s 26 leány összesen 54
gyermek, s pedig az 1-ső osztályba 32

a 2-ik „ 8
a 3-ik „ 6
a 4-ik „ 8

A helybeli ágostai hitfelekezet 3 osztályu vegyes
elemi iskolájában 12 fi s 6 leány volt, összesen . . . 18

A szerb község tanodájában 12 fi s 10 leány
összesen 22

Az irgalmas nénék vezérlete alatt álló Ferencz-József nevü nőnövelde s főelemi tanodájába . . . 189

leány járt, s pedig az 1-ső osztályba	72
a 2-ik	60
a 3-ik	27
a 4-ik	30

felsőbb kiképeztetésben részesült 33, nőmunkákban 30 leány nyert oktatást, úgy hogy ez intézet jótékony-ságában 252 leányka osztozott, és pedig 243 r. kath., 4 reformált, 3 ágostai hitvallásu és 2 izraelita.

Az összes helybeli elemi iskolákat látogató gyermekek száma tehát tesz 2540
s azok közt 1374 fi és 1166 leány.

A közelebbi napokban az összes tanköteles gyermekek összeírása befejeztetvén, 364 *gyermek* találatott, azok között pedig 190 fi s 174 leány, mely iskolai oktatásban egyáltalán nem részesül. A hanyag szülők hatóságilag megintettek, s a hol a tanodából elmaradásnak oka a legszükségesebb ruha hiányában rejlik, e baj orvosoltatása végett a helybeli nőegyesület megkerestetett.

A legközelebbi iskolai év kezdeteig, helyben is, egy népnevelési egylet alakítását hozandom javaslatba, mely a tanköteles gyermekek szükségeiről gondoskodand, hogy ez eddig nem történt annak tulajdonítandó, hogy a mult évben felállított kisedovódai egyletnek, s a hasonlókép közadományok úján megnyitandó árvaháznak nem kívántam oly versenyt nyitni, melyet városunk bármily buzgó áldozatkészsége meg nem bir, s mely mellett a versenyző egyletek és intézetek egyike sem virulhatott volna.

Közelebb befejezett országgyűlésünk a népnevelésről atyai-lag gondoskodván, a t. közgyűlés feladata leend, mindazon intézkedéseket megtenni, melyek városunkban egy alapos népnevelés érdekében szükségesek.

Az 1868-ik évi népiskolai törvény szerint az eddigi 4 osztályu elemi oktatás 6 évre terjesztetik ki, s gyermekeink

más hasznos tanulmányokon kívül a *mezei gazdaság s kertészetben* a főbb *polgári jogokban s kötelességekben* nyerendnek oktatást, azon kívül pedig nagyobb községek tehát Székesfehérvár is *felsőbb népiskolákat is tartoznak felállítani* hol az alreáltanodákban eddig előadott némely tárgyakon felül még a mezei gazdaságtan alapvonalai, a hazai alkotmánytan, s az egyszerű könyvvitel is tanítatni fognak.

Hogy ez intézmény által közművelődésünk s avval anyagi jólétünk is hathatós lendületet nyerend kétségtelen, s így valamint az egyes, ugy a községek szigorú honfiai kötelessége magyar felelős kormányunkat e törvények végrehajtásában buzgalommal támogatni.

Ha valahol itt nem szóval hanem tettel kell hazafiságunk jelét adni, soha sem tévesztve szem előtt, hogy ha valaha bő aratásra kívánunk szert tenni, azon munkától és költségtől sem szabad visszariadnunk, mely a vetéssel jár.

A városi alreál iskolába 1867/s. évben 94 fiu járt, az 1-ső osztályba 38, a 2-ik osztályba 33 s 3-ikba 23; közöttük 37 helybeli, 25 fehérmegyei és 32 távolabb megyékből való. R. katholicus 50, izraelita 44, reformált — ágostai —

A cistercita atyák helybeli 8 osztályu gymnasiumát 458 tanonc látogatta és ugyan 361 r. kath., 67 izraelita, 21 helvét, 6 ágostai hitvallásu s 3 görög.

A középtanodákra nézve kilátásba helyezett új tanrendszer szerint a gymnasiumok ismét 6 osztályra fognak leolvadni, a lyceumok párhuzamos szakmányban bölcsészeti, természettudományi és jogi külön-külön három, összesen kilencz osztályt nyernek.

Lehet, hogy a hol eddig 8 osztályu gymnasium volt, ha lyceum nem állittatik fel, 6 osztályu gymnasium leend. Ez Székesfehérvárra nézve érzékeny csapás lenne, minthogy ez esetben egy részt szülőinknek nem levén alkalmuk gyermekeiket mindaddig helyben neveltetni, míg saját szárnyaikra bocsájthatják, azok nem csekély része azon öntudatban, hogy tanulmányaik másutt leendő folytatására gyermekeiket költséggel el nem láthatják, tudományos műveltetésökről egészen lemond-

danak, a mi, hazánk s városunk közművelődése tekintetéből már egy magában is elég csapás, de ezen szellemi veszteségen kívül ez esetre más részt Fehérvár anyagi hátrányt is szenvedend, mivel a gymnasiumba a vidékről is beözönlő ifjuság, nem kis pénzforgalmat idéz elő, mely az esetben tetemesen csökkenni fog, minthogy nemcsak azon 74 ifju marad el, mely jelenleg a bölcsészeti 2 felsőbb osztályt látogatja, hanem a gymnasiumi tanoncok száma is alább szálland, sok szülő inkább kezdettől oly helyre küldendvén gyermekeit, hol tanulmányaikat minél tovább folytathatják.

Hogy pedig nálunk *teljes* lyceum nem fog felállítani annál valószínűbb miután a cistercita-rend, mely gymnasiumunkat saját költségén tartja fen, először is Pécsen és Egerben, hol jog academia van, kénytelen főgymnasiumát lyceummá átalakítani, a mi erejét nem kis mértékben veszi igénybe; — s még az esetre is ha a rend, mely áldozatkészségének s Fehérvár iránti különös rokonszenvének adá már fényes bizonyítékát, költségről s tanerőkről rendelkezhetnék is, a székesfehérvári gymnasium tanépületében nincs elég helyiség arra, hogy abban egy 6 osztályu gymnasiumon kívül még egy 9 osztályos lyceum a szükséges tágas tan, kísérleti, testgyakorlati s egyéb termekkel berendeztessék.

Ez ügyben nemcsak városunk, de Fehérmegye s vidéke, a püspöki megyével is érdekelve levén, sikerült szolgálóegyházi s szögyényi Szögyény-Marich László főispán, Jekkelfalusy Vincze megyés püspök és Simor János herczeg áldornagy városunk szülöttje, e részbeni különös pártfogását kinyerni, valamint nem mulasztottuk el városunk ez érdembeni érdekeit Rezucsek Antal zirczi apát s b. Eötvös József vallás- s közoktatási miniszternek híven ecsetelni, s kegyeiket kikérni.

Ha mindezek mellett kérésünk nem teljesíthető, törekvésünk oda leend irányozva, hogy városunkban állami költségen gazdasági iskola — polgári tanoda, — vagy tanítói képezde állítassék fel, s ez által az egyensuly fentartatván, szellemi és anyagi érdekeink megőriztessenek.

Meglehet azonban, hogy partialis lyceumok is lesznek, hol csak egyes szakmány, például a böcsészeti adatik elő, ilyen Sz.-Fehérvárott kevés költséggel létesülhet, mely esetben az eddigi 8 osztály helyett 9 osztályt nyrendünk, és ez irányban óhajaink teljesülésére biztosabb remény is mutatkozik.

A helybeli kereskedelmi tanoda csak a folyó tanévben nyittatván meg, jelentésem keretébe nem esik. E 2 osztályu tanodát 29 fiu látogatja, és pedig 25 izraelita, 3 r. katolikus és 1 protestans, az evvel összekötött vasárnapi iskola 60 fiatalt számlál.

Átalános vasárnapi iskolák még eddig nem állitattak fel, mivel a népnevelési törvény e részbeni határozatait bevártuk.

E törvény buzgó törvényhozásunk által immár kibocsájtatván, ismétlési tanodákról is intézkedik. — Ugyanezen törvény lélekismeretes végrehajtását szellemi s anyagi jobb jövőnk szigoruan parancsolván, ez folyó évben gondoskodásunk egyik főbb részét teendi, jelenleg a tanügyi szakosztály tanácskozási tárgyát képezi, mely a népnevelés terén ezen törvény által kívánt terjedelmes intézkedéseket a t. közgyűlésnél közelebb javaslatba hozandja.

Árva- s gyámügyi szakosztályunk is a közelebb mult évben tágasabb működési tért nyert.

Árvaházunk létesítésére, melyet mult évi jelentésemben csak mint jámbor óhajtást emlithettem fel, sikeres lépések tétettek, — alulirott s gr. *Zichy Jenő* másodelnök vezetése alatt ez ügyben külön bizottmány működik.

E bizottmány javaslata folytán **József főherczeg** ö Fensége felkérített, hogy az intézet feletti védnökséget fogadja el, mire már is kegyes választ, s egyuttal 2100 frtnyi adományt nyertünk. — Intézeti háznak a felsővárosi volt katonai növelde igen tágas udvarral s kerttel, a t. közgyűlés által megszavaztatott, mely épületben nemcsak az árvaház, hanem a felsővárosban megnyitandó kidedovoda is elhelyezést találand, a költségek fedezésére pedig a t. közgyűlés m. évi 3645. sz. alatt kelt határozatával a gyámi pénztár kezelése után járó hatodik százaléknak folyó évi jövedelméből 1000 frt. a ház átalakítási

s felszerelési költségéül, — 1870-ik évi január 1-től pedig 10 évre az említett jövedelem, mely évente 2000—2300 frtra rug egészen átengedettett, gr. *Zichy Jenő* maga részéről 600 frnyi adományt tett, s több aláírási ívet a megyebeli s fővárosi főnemességnél való köröztetés végett átvevén, ezenfölül még több aláírási ívek is bocsájtattak ki, és műkedvelői előadások s hangversenyek útján is nem megvetendő jövedelem van kilátásban, úgy hogy alaposan remélhetni, hogy az intézet a közelebbi év kezdetével megnyitathatik.

Könnyíti ez intézet létesítését néhai *Kiss Sándorné* végrendelete, melyben több jótékony célra s azok közt szegény árvák neveltetésére egy belvárosi házat s néhány földet hagyott; e vagyron kezelése, úgy szinte az abból gyámolt árvák elhelyezése, végrendeletileg a káptalant s püspökséget illeti, árvaház hiányában az ezen alap jótékonyágában részesülő gyermekek a városban elszórva egyes lakosoknál tartatnak; kétségtelen azonban, hogy ha az egy alapból fentartott árvák egy fedél alatt helyeztetnek el, az azok feletti felügyelet sokkal könnyebb, s az intézetben alaposan művelt tanítók s nevelők részéről sokkal czélszerűbb neveltetésben részesülnek mint magánházakban; miért is a kiküldött bizottmány meg van győződve, hogy ha, — a mint az nem is lehet máskép — az intézet beszervezete reményt nyujtand arra, hogy az ott elhelyezett árvák oly erkölcsi s vallásos neveltetésben részesülendnek, mint azt néhai *Kiss Sándorné* óhajtotta, a püspökség s a káptalan a többször említett alapból részesített árvákat ez intézetben neveltetendvén, e hagyomány kamatját ez intézet részére folyóvá teendik.

Az árva- s gyámügyi szakosztály azon sajnos tapasztalást is tevé, hogy egyrészt vagyonnélküli árváknak egyáltalán gondnokaik nincsenek, s ennek folytán a szerencsétlenek rendszerint igen elhanyagolt neveltetésben részesülvén, nemcsak minden anyagi támasz nélkül maradnak, hanem szellemi jólétnek is hiányában lévén az esetlegnek, s különösen árva leányaink a számító kapzsiságnak esnek áldozatul; tapasztalta továbbá, hogy a többi árvák gondnokai is igen ritkán felelnek meg a törvény azon utasításának, hogy az árvák jövedelmeiről évente

számolói tartoznak, az özvegyek sokszor második házasságra lépnek, s mind a mellett az árvák vagyonát minden ellenőrzés s elszámolás nélkül kezelik, a nagykoru testvérek a közös vagyont a kiskorúak rovására kimerítik stb. stb., mindezen s számos hasonló hiányok orvoslása iránti javaslatra *Madaras Lipót* tanácsnok ur elnöklete alatt albizottmány küldetett ki, melynek jelentése közelebb beváratik.

Végzetül a magas kormány felhívására is a gyámi bizottmánynak alkalom szolgáltatott az árvaügyek rendezése tárgyában kimerítő felterjesztést tenni, mely az új gyámi törvény kidolgozásánál anyagul fog szolgálni.

Gazdasági bizottmányunk élén egy *tanácsos* áll, kinek felügyelete, részint pedig személyes vezetése alatt a városi *mérnök*, s alkamarás — helyesebben *gazda* — s egy rendes *utász* működik. — Mezei gazdászatunk nincsen, néhány réten kívül, melynek szénája a városi lovak számára fentartatik; földjeink évek óta haszonbérbe vannak adva, mi által azok jövedelme egy részt biztosabb lett, más részt emelkedett.

Gazdászatunk kezelőinek főbb feladata tehát a városi földek s haszonvételek bérbeadása, az összes közárverések, s árlejtések; középületeink, utjaink, csatornáink, hidjaink, közkutjaink stb. feletti felügyelet s azok fentartása, a városi köz-tisztaság, fatenyésztés, bányászat, utcák kiköveztetése, az irodai szükségletek beszerzése s nyilván tartása, — s a szőlő-hegyek feletti felügyelet s biráskodás.

Az előadottakból is kitünik, hogy a gazdasági tanácsos és személyzetének munkatere számos esetekben párhuzamban jár az építészeti szakosztálylyal, melynek a gazdasági tanácsos másod elnöke, a mérnök s gazda pedig tagja.

Ezek, s az építészeti szakosztály közreműködése mellett mult évben, a sz. Sebestény templom keleti tornya, a templom egész külseje, ablakai s tetőzete részint átváltoztattatott, részint kijavítottatott, s a templom környéke elegyengettetett.

Az évek hosszu során át végelhangyolásnak engedett felsővárosi plebánia a kor igényeihez s a város méltóságához illően kijavítottatott s helyreállítottatott.

A belvárosi székesegyháznak 1807-ben felállított tornyai tetőzete ledüléssel fenyegetvén, külseje teljesen elhanyagoltatván, e tekintetbeni építkezés elhalaszthatatlanná vált, mindezek költségei nagyobb részt közadakozás útján szerezettek be; a helyreállítási munkálat vezetése, nevezetesen a templom tornyainak újbóli födözése, aranyoztatása, új keresztek megszerzése, a toronyórának művészi kiállítása s a tornyok belsejének helyreállítása a gazdasági s építészeti szakosztály buzgó fáradozásának gyümölcse.

Ugyanezen templom külsejének tatarozása múlt évben már nem sikerülvén, folyó évre maradt, a munka azonban árlejtés útján már kiadatott, úgy hogy legfeljebb június végeig belvárosi főtemplomunk mind külsőleg, mind belül szívet emelő s Fehérvár lakossága vallásosságának megfelelő képét nyújtandja.

Az aggok intézetének tulajdonát képező belvárosi kaszárnya-utczai ház, mely eddig évente 700 forintot jövedelmezett, az országos póstaalpnak 10 évre, évi 1150 frton bérbe adott, ez által póstaházunk, mely a kereskedelem nem kis hátrányára a belvároson kívül volt helyezve, a forgalom gyűlpontjába vonatott, az aggok intézetének jövedelme gyarapított mennyiségben 10 évre biztosított, az épület pedig, mely évek hosszú során át katonai kórodának használtatott, teljesen kijavítván oly karba helyeztetett, hogy mint vidéki városi póstaház kényelmi és izlés tekintetében párját ritkítja; ugyanezen házban kut is furatván, ez által egy részt ezen ház tűz esetre nagyobb biztosságot nyert, — más részt a könyékbeli lakosságnak köztisztaság s egészségi tekintetből szolgálat tétetett.

E ház fentartási költségét a szerződés 10 évére a kincstár vállalta el.

A vizivárosi volt Csóri ház igen kevés költséggel 2 osztályu elemi tanodává átalakított, kertje faiskolának való használatra bekerítettett, a ház előtt volt büzhödt árok beboltoztatott, eddigi nyitott gémes kutja csövekkel ellátatott, úgy hogy tűz rendőri tekintetben e ház s vidéke is nagyobb biztosságnak örül, a kut igen tiszta egészséges vizét pedig valamint a tanoncok, úgy a szomszédok is élvezhetik.

Hasonló javítások- s ismételt tisztogatásban valamennyi iskoláink részesültek. Sörházi malmunk teteje, áztatója, akolja s kerítése, ugy szinte sorompóházaink, kórházunk, az aggokintézetének háza s a városi téglaházak gyökeresen kijavítottak.

A forgalom könnyítése s biztosítása tekintetéből a vaspályának keleti oldalán levő árok nagy része 37 öl hosszában beboltoztatott, s a közlekedés az árok mentén levő házakkal lehetővé tétetett.

A városházán a tanácsterem, s az összes felső emeleti hivatal helyiségek kifestettek, ajtai s ablakai szineztek s a szükséges javítások mindenütt megtétettek, egyuttal pedig oly czélszerű felosztás és beosztás történt, hogy most már a törvényszéknek összes irodái a közigazgatóságtól el vannak különítve, s az elnökségnek — melynek előszobája nincsen, s ezért eddig bármely rangú felek s vendégek egymást felváltva a nyitott folyosón várakozni kénytelenítettek, — most már a tanácsterem diszes előszobájául szolgál, — az eddigi lejárt fa csigalépcső pedig rendes kölépcsővel cseréltetett fel. — A foglyok sokasága tekintetéből az eddigi nagy örszoba fogháznak átalakított, abban egy szoba tisztességesebb személyek részére fentartatott, s egy új örszoba a városházából eltávolított istállók helyére építettet.

A teljesen elhanyagolt fatenyésztés is nagyobb élénkséget nyervén, mult évben szederfa maggal $\frac{1}{4}$ hold, ákácza maggal pedig $\frac{2}{4}$ hold elvettetett, eddigi faiskoláinkból pedig kiültetett 1200 db. szeder csemete, 1300 db. ákácza csemete és 1100 db. jegenye. Ezekkel együtt faiskoláinkban ez időben közel 18,000 db. részben átültetésre alkalmas fácska létezett. Azon kívül pedig mint már emliteni alkalmam volt, elemi tanodáink is nyertek faiskolákat.

Mult évben utak szegélyére, a haleszkerti és sóstói üres helyek kitöltésére, ugy az urhidai ut melletti sivatagon homok felfogására faiskoláinkból közel 2000 db. növendék fa vétetett.

Fatenyésztésünkre gátlólag hatott egy részt a mesés magasságra emelkedett munkabér, más részt azon pajkosság, melynek fiatal ültetvényeink, műveletlen néposztályunk részéről

ki vannak téve. Ez irányban az iskola s az egyház szószékeiről még hosszú időre tágas működési tér marad az illető hivatottaknak, remélhető azonban, hogy mihelyt az elemi iskolákban új nevelési törvényeink folytán gyermekeink *a mezei gazdaság és kertészetben* oktatást nyerendnek, bővebben megismerendik mennyi gond s fáradsággal jár a fatanyésztés s ennek sikere mennyi áldást hoz magával; s mivel alaposabb művelődésben részesülendnek, tisztábban megismerendik a tulajdon szentségét, kimélve, s megőrizve a másét is.

A gazdasági és építészeti szakosztály kebeléből kiküldött egyes **közmunka bizottmány** felügyelete alatt, az évek óta elhanyagolt közlekedési utak főbbjei részint helyreállítvák, részint még folytonos munka alatt vannak; nevezetesen a városban *a hórház felé vezető ut* alapjából megújult, a *rác-, csapó-, halász-, szarka-, fazekas-utcza* kijavított, a *cserepes-, rózsas* a *Zichy-köz* és az *uri-utcza* egy része kiköveztetett, több helyütt a közlekedés könnyítése tekintetéből kikövezett átkelési utakról lett gondoskodva.

A városon kívül a közmunkából:

	kézi:	igás:	kézpénz:
A moóri országútra	945	324	385 frt. — kr.
A zámolyira	666	25	28 frt. 80 kr.
A lovasberényire	660	191	65 frt. 92 kr.
A seregélyesire	307	20	— frt. — kr.
A táczy-csikvária	307	181	681 frt. 75 kr.
A kereszturna	882	197	105 frt. 40 kr.
Kövecs termelésre	646	28	278 frt. 80 kr.
Összesen	4413	966	1545 frt. 67 kr.

azonkívül pedig köfajtás, igásszolgálat, napszám s felügyelet fejében közutainkra 9149 frt. fordított.

Közmunka fejében mult évre ki volt vetve, s pedig természetbeni lerovásra 3756 kézi- s 715 igásnapszám, közmunkaváltásban pedig 2599 frt. 80 kr., s így természetben az egy évi előírásnál több szolgáltatott, a mennyiben t. i. a mult évi elmaradás is részben leszolgáltatott.

A mint m. évi jelentéséből kiderült 1860—1867 közt a közmunkaváltságból évente 10—15°/_o-nál több nem hajtattott be, s még 1867-ben is csak 34¹/₂^o/_o a természeti közmunka pedig csak is ily arányban szolgáltatott le, az 1868-ki eredmény tehát ehez képest fényesnek mondható.— Hogy a közmunkaváltságból 1868-ban is csak 60°/_o fizettetett be, 40°/_o pedig hátralékban maradt, s így a hátralékok növekedtek, azon nehézségnek tulajdonítandó, mely ott, a hol az adóügy érdemlegesen fog tárgyalatni bővebben lesz megfejtendő.

Utjaink 1861 óta oly szembetűnő módon hanyagoltatván el, évek szükségesek arra, hogy azok legalább türhető állapotba tétessenek.— Pénztáraink szomorú állapota nem engedi, hogy ily czim alatt a házipénztárból jövőre nagyobb összeg vétessék mint erre mult évben fordított, — az arra kivetett természeti közmunkának érdeke igen csekély, minthogy igen sok, buzgó s lélekismeretes felügyeletet igényel és a legszigorubb ellenörködés mellett is csak lanyhán, sokszor gyermekek s beteges egyének által szolgáltatik, s a mellett hogy a leszolgált közmunka elszámolásánál, a visszaélés igen tág tért talál, a városi közegek bármely buzgalmának csekélyebb az eredménye, mint ha a közutak építése és fentartása készpénzért valamely vállalkozónak adatnék ki, azért is, mivel népünk nagyon is elszokott a hatóság felhívásai iránti engedelmességtől, s így a zavar végtelen.— Óhajtandó volna, hogy a természeti közmunka megváltása mindenkire kivetetnék.— Az egy napra kézimunka után kivetett 30 krt., s igás munkanapra eső 1 frt. 20 krt. nálunk mindenki könnyen megkeresheti, sőt három annyit is, mely esetben tetteleg nem három, hanem csak egy napi közmunkát adózik;— a városi hatóság pedig ha az egész közmunka megváltatik, s az utak helyreállítását árlejtés mellett kiadhatja több sikert arat.

Építészeti szakosztályunk a mint már fentebb előadtam számos esetben együtt jár a gazdasági szakosztálylyal, e bizottmánynak munkakörébe esik a már előadottakon kívül a magánépitkezésekre vonatkozó tervek megvizsgálása, azok s a

város által eszközölt nagyobb építések ellenőrzése, technikai kérdések megvitatása, s az e részbeni javaslatok beterjesztése.

A magas kormány által kilátásba helyezett hazai vasutvonalok megállapítása tárgyában e bizottmány mult évben igen terjedelmes javaslatot tett, s kiemelte a székesfehérvári, veszprémi, molnári, grätzi vasutvonalnak előnyeit a győri, molnári vonal ellenében, mely vélemény az országgyűlés által is elfogadtatván, *Zalay Alajos* városi képviselő s királyi főmérnök urnak, továbbá *Patay János* városi mérnöknek mint e bizottmány tagjának és gr. *Zichy Jenő* ur ö méltóságának, ki mint országos képviselő e vonal kivívásában fáradozott, a közgyűlés elismerése megszavaztatott.

E bizottmány műkörébe esnek azon lépések is, melyek gránit-kőbányaink jövedelmeztetése tekintetében tétettek, miután azonban e részben tett lépéseink reánk nézve kevésbbé műszaki mint inkább pénzügyi tekintetben birnak fontossággal,— bővebb előterjesztéssel ez ügyben ott szolgálndok, hol pénzügyi viszonyaink érdemileg fognak tárgyalatni.

Pénzügyi szakosztályunk hatásköre igen terjedelmes a mennyiben egyrészt pénztárainkban nemcsak saját pénzeink, hanem mások tőkei és az országos adó kezeltetik.

Ez vizsgálja s kíséri észrevételeivel a városi előirányzatot mielőtt az jóváhagyás végett a közgyűlés elébe terjesztetnék, ez eszközli pénztáraink koronkinti váratlan lezárását s átvizsgálását, ez felülvizsgálja az összes pénztáraknak és alapítványoknak számvevőileg átvizsgált évi számadásait, s vagy visszautasítja nehézségeinek kíséretével, vagy jóváhagyás s a pénztári kezelők felmentése végett a teljes tanácsnak bemutatja.

E bizottmánynak feladata az országos közadó kivetésénél, s az az elleni felszólamlásnál közbejárni, s az adóbehajtást ellenőrizni.

Ezen rendes feladatán kívül még e szakosztályra bízott évtizedekről visszamaradt követeléseink kikutatása s a behajthatók beszerzése, a behajthatlanoknak leiratás végetti bejelentése.— Ily tág munkaköre lévén ezen bizottmánynak a négy rendes s időnkint több rendkívüli albizottmányban, nevezetesen

egy közpénztári, egy számvizsgálati, egy adóügyi, s egy kutató bizottmányban működik. Ez utóbbi bizottmány adósaink jegyzékének egyrészét már bemutatta, s munkájátát folyó évben okvetlen berekesztendi. A pénzügyi szakosztály élén áll egy *tanácsnok*, kinek felügyelete alatt a *pénztári hivatalok* a *számvévőség*, az *adóvégrehajtási közegek*, maga a *pénzügyi szakosztály* s annak *albizottmányai* működnek.

A mi *házi pénztárunk* kezelését illeti, mult évi jelentésem szerint cselekvő vagyonunk állandéka következő volt:

a) künnlevő tőkék	56,126 frt. 64 kr.
b) államkötelezvényekben	11,340 frt. — kr.
c) kimaradt házi pótagó	19,695 frt. — kr.
d) künnlevő törvénykezési költség	15,000 frt. — kr.
e) egyéb követelésekben	80,000 frt. — kr.

Összeg . 182,161 frt. 64 kr.

Ide tartozik még a városban levő többnyire közczélokra szentelt iskola, plebánia, s vámházaink, templomaink, malmaink sörházunk, (sörfőzöde) majorunk és 8201 holdra terjedő földbirtokunk.

Ingtalanunk állandéka változatlan maradt, sőt még gyarapodást nyert, a mennyiben a rokusi iskolaház e folyó évben vétetett.

Szenvedő tartozásaink állandéka mult évben következőkép mutattatott ki:

1. A magyar földhitelintézet követelése	86,000 frt. — kr.
2. Egyéb szenvedő tőkék összege	187,909 frt. 71 kr.
3. Fogyasztásiadó tartozás	52,940 frt. — kr.
4. Egyenes adóbani hátralék	20,778 frt. 28 kr.
5. Egyenértéki tartozás	9,308 frt. 97 kr.

Összesen . 356,935 frt. 96 kr.

A fentebbi cselekvő s szenvedő vagyon összege annyiban szenvedett változást, a mennyiben az activ vagyonban az a) és b) alatti tőkékből 11,650 frt. 13 kr., a szenvedő állapotban 1) alatt elszámolt földhitelintézeti kölcsön törlesztésére forditta-

tott, továbbá a törvénykezési költségek hátralékából 15,000 frt. az e) alatti követelésekből 9,143 frt. 32 kr. befolyt, ellenben fogyasztásiadó tartozásunkból 26,265 frt. 60 kr. törlesztetett.

Megjegyzendő, hogy 1867. végével még 6,000 frtra rugó régibb fizetetlen számláink voltak, melyekre mult évi jelentésben figyelem nem fordított. Ezek között találtatott:

a) Hübner Nánd. követelése 1865. évről a kaszárnya-utczai csatorna építése után	2344 frt. 63 kr.
b) ugyanannak a felsővárosi templom után	2149 frt. 12 kr.
c) egyéb kisebb számlák a felsővárosi templom építésre	132 frt. — kr.
Összesen	4625 frt. 75 kr.

E számlák kifizetésében kellett a pénztárnak fenakadnia, miután e költségek a város előirányzatába soha sem voltak felvéve. — Ennek s a városi adósok fizetésbeni következetes hanyagságának tulajdonítandó, hogy pénztárunk folytonos pénzhányban szenved. — Tagadhatlan azonban, hogy az utóbbi időben alkalmazott nagyobb szigornál fogva künn levő követeléseink is sokkal pontosabban folynak be, elannyira, hogy például a gyepföldek hasznobéréből, mely az 1868-ki előirányzatban 30,719 frt. 60 krral van felvéve, csak 566 frt. 60 kr. van hátralékban.

Annak érdeme, hogy künn levő követeléseink összege tetemesen lejjebb szállt nagy részben t. *Radnich János* ügyvéd urat illeti, ki polgári kereseteinket mult évi mártius hóban átvevén érdekeinket ritka buzgalommal s részrehajlatlansággal kezelé.

Ugyan az átvett 72 pert, ezek közt 10 letárgyaltatott, 30 végrehajtás alatt van és 32 teljesen befejeztetett.

Általa megindított 347 per, melyek közt 96 tárgyalás alatt van 86 perben a kielégítési végrehajtás folyik, 165 pedig véglegesen befejeztetett.

Azonkívül idegen perekben többnyire telekkönyvi ügyekben *Radnich János* ügyvéd ur érdekeinket 149 esetben képviselte, azok közt 98 még függőben van, 51 megszűnt.

Adópénztárunk kimutatása szerint az 1867-ik évi országos adóból maradt hátralékban	86,886 frt. 41 kr.
hozzászámítván az 1868 ki adót az	
1867-ki kulcs szerint	112,384 frt. 54 $\frac{1}{2}$ kr.
Összeg	199,270 frt. 86 $\frac{1}{2}$ kr.
Ebből befolyt 1868-ban	89,587 frt. 47 $\frac{1}{2}$ kr.
Maradt befizetetlen	109,683 frt. 39 kr.

S így daczára a jó termésnek s igen kedvező kereskedelmi s egyéb kereseti viszonyoknak, a kincstári adóhátralék 22,796 fr. 98 krral vagyis 25 $\frac{0}{10}$ -nél többel emelkedett.

E kedvezőtlen eredmény okai abban keresendők, hogy az állami előirányzat országgyűlésünk által csak az év végével hagyatván helyben, a jövedelmiadó bevallás csak közelebb inditathatott meg, s így az 1868-ik évi jövedelmiadó mai napig kivette nincsen, — közönségünk pedig az utóbbi években az absolut kormány ellen követett passivitasában annyira megszokta az adóbani elmaradást, — hogy az adó kivetésbeni késleltetés, annak igen kellemes ürügyül szolgált. Igaz, hogy az nem elég mentség a mennyiben az adó minden körülmények között negyed-évi előleges részletekben lerovandó, — s így mérlegbe esik itt egyrészt az adóbizottság részéről az adóhátralékosok irányában tanusított végtelen elnézés, — más részt pedig az adóhátralékosok növekedése az azok behajtásával megbizott városi közegek erélytelenségében keresendő, — mely egyik kinövése municipalis életünknek, s parlamentaris kormányzatunknak igen érzékeny árnyoldala.

1867. év végével városi pótadóban hátralékul előiratott	20,839 frt. 93 kr.
hozzájött 1868-ra	15,162 frt. 43 $\frac{1}{2}$ kr.
s a közmunkaváltság	2,599 frt. 80 kr.
Összeg	38,602 frt. 16 $\frac{1}{2}$ kr.
befolyt 1868-ban :	
a) házi pótadóban	14,941 frt. 50 kr.
b) az 1868-iki közmunkaváltságból	1,623 frt. 20 kr.
	16,564 frt. 70 kr.
Marad	22,037 frt. 46 $\frac{1}{2}$ kr.

Itt tehát a hátralék összege bár nem oly tetemes mint az országos adónál, de mégis 1197 frt. 53 krral szaporodott.

Az 1868. előtti közmunkaváltságból hátralékban találtott	3558 frt. 38 kr.
ebből befolyt	221 frt. 66 kr.
	<hr/>
Marad	3336 frt. 72 kr.

Ezen összeg az országos utépitési alapot illeti, behajtása eddig kormányhatóságilag nem szorgalmaztatott, mindazonáltal kívánatos, hogy pénztári szakosztályunk illetőleg adóbizottmányunk ez összeg behajtásában is hazafias buzgalma által ösztönöztetve nagyobb erélyt fejtsen ki.

Nem mulasztottam el a pénzügyi szakosztályt s annak elnökét, valamint szóval ugy írásban is mindezen hátralékok erélyes behajtására ismételve buzdítani, s annak szorgalmazását, évi kimutatásának átvételekor is megújítani. Reménylem is, hogy azon bő munkaerő mellett, melyről az osztály ez időben rendelkezik, ez év végével az elnökségnek kedvezőbb eredményt sikerülend bejelenteni, ellenesetben, nemcsak a kormány kényszerülend az államháztartás érdekében az adóbehajtást kezeinkből kivenni, de a városi közönség is folyó szükségleteinek kevésbé fog mint eddig megfelelhetni.

A pénzügyi bizottmány elnökének s a vezérlete alatt e czélra kiküldött külön bizottmánynak érdemeül sorolandó a vasuti társulattal 1861 óta függőben maradt kérdések barátságos egyesség útján történt elintézése, melynek folytán a várostól követelt 2021 frt. elengedése mellett a vasuti társaság által még 800 frt. a Széchenyi-utczai áthidalásokra fizettetett, s a mellett a farkasvermi átjárás megnyitása s több kutak a társaság költségén való építése biztosított.

Az árvapénztárban 1868-ik évben 595 árvának vagyona kezeltetett, 57 árva ez évben nagykorúságot nyervén azok tőkái kiszolgáltattak.

Az árvák pénzei összesítve kezeltetnek, s a városi közönség kezessége mellett fehérvári lakosoknak, fehérvári birtokokra

kölcsönöztetnek ki, ily czimen a gyámi pénztár kezelés alatt álló pénzeknek összege folyó évben tett 246,014 frt. 10 kr.
 ebből nagykorúságot nyert egyének
 által kivétetett 20,223 frt. 53 kr.

Marad . 225,790 frt. 57 kr.

Továbbá a gyámipénztárnál letett magán-
 kötelezvények összege 52,113 frt. 6 kr.
 államkötelezvényeké 892 frt. 50 kr.

Összeg . 278,796 frt. 13 kr.

Az évi pénzforgalmat illetőleg befolyt mult
 évben 61,652 frt. 4 kr.
 kiadatott 60,868 frt. 58 kr.

Marad . 683 frt. 46 kr.

A kiadásokban szerepelnek a nagykoruak-
 nak kiszolgált 20,223 frt. 53 kr.
 magánosoknál kölcsönkép elhelyeztetett . 27,949 frt. 7 kr.
 árvák részére kamatokban s kivételes gyá-
 mi engedély mellett a tőkéből kiadatott 12,695 frt. 98 kr.

Összeg . 60,868 frt. 58 kr.

A városi közönség által magánosoknál elhelyezett gyámi-
 pénzek 6% jövedelmeznek, miből 5% az árvák illetéke, a
 hatodik száztóli pedig a városi közönségnek kezelési díj s a
 város által elvállalt jótállás fejébeni járadéka; ezen százalék
 1868-ik évben 2380 frtra rugott. — Az árvapénztár kezelése
 után folyó jövedelemből, mint már főnebb említettem 1869-ik
 évre 1000 frt. az árvaház felszerelésére megszavaztatott, 1870-től
 pedig 1880-ik évig az teljesen az árvaházi alapnak átten-
 gedtetett.

A betegápoló intézetnek teljesen felszerelt kórodáján s
 az ahhoz tartozó kertjén kívül 13,000 frt. tőkéje van.

Mult évben az elhasznált ágyneműek és ruhák ujakkal
 cseréltettek fel 1006 frtnyi értékben — Összes évi jövedelme
 kamatokban, hagyományokban, ajándékokban s megtérített

gyógyköltésekben tett	6145 frt. 87 kr.
kiadása volt	4773 frt. 43 kr.

Marad . 1372 frt. 44 kr.

mely összegből 900 frt. tőkésített, 472 frt. 44 kr. pedig pénztári készletül tartatott fen.

Ezen intézetnek jövője teljesen biztosítottnak mutatkozik.

Aggok (szegények ápoló) **intézetének** vagyona két háiban értékesül, az egyikben szegény ápolódnak létezik, a másikat ez időben a királyi postahivatal tartja bérben, tőkéje pedig tesz 21,378 frt. 3 krt.

A tőkeállapot 2000 frttal fogyott, miután ez összegben, a postaházban istálók s kocsiszinek építettek, melyek évente 150 frtot jövedelmeznek, azonkívül pedig az aggok intézetében is célszerű átalakítások tétettek.

Jövedelme iparüzleti díjakban 824 frt. 90 kr., egyéb mellékjövödelmekben 1303 frt. 38 krból állott.

A szegények intézetének pénzalapját 15,800 frt. 71 $\frac{1}{2}$ kr. tőke képezi, e pénztár mult évi jövedelme kamatokban 987 frt. 61 $\frac{1}{2}$ kr., iparüzleti díjakban, büntetési pénzekben s egyéb mellékes járulékokban ez alap jövedelme 1420 frt. 50 $\frac{1}{2}$ kr-ra ment.

A szegények intézetének jövedelme, a javára átengedett iparüzleti engedélydíjakkal s pénzbiroságokkal együtt évi 2408 frt. 11 $\frac{1}{2}$ kr. nem lévén elégséges háziszegényeink gyámolítására, ahhoz a mint mult évi jelentésben kimutattam, házipénztárunk évente 4000—5000 frttal járult, s mind e mellett sajnosan kelle tapasztalnunk, hogy nemcsak a koldusok száma nőttön nőtt, de még a város által gyámolított szegények is koldultak, azt állítván s pedig nem minden alap nélkül, hogy 30, 60, 80 kr. vagy 1 frtnyi heti alamizsna nem elég ellátásukra. E bajon orvoslandó, mult év november 1-től oly intézkedés lépett életbe, melynél fogva szegényeink nem készpénzt, mely legtöbb esetben pálinkára fordított, hanem fejenként naponta 26 lat kenyeret, egy meszely levest, egy meszely főzeléket, s hetenként háromszor 8 lat hust nyernek. A főzés

jótekyony nögyesületünk ellenörzése, az étel kiosztás annak s képviselőink felügyelete alatt történik. — Az intézeti gondozás *Hellensteiner Károly* orvos urra bízott, ki az intézetben lakván, a rendet és fegyelmet könnyebben fentarthatja, s annak gyakorlatában dicséretet érdemlő buzgóságot fejt is ki. — Ezenkívül pedig közvetett felügyelettel *Braun József s Pribék Antal* képviselő urak bizattak meg.

A szegények ügyének e szervezete igen czélszerűnek tapasztaltatott, szegényeink naponta izletes eledellel látvák el, a szeszes italok élvezetében készpénz hiányában korlátoltattak, s a koldulás itt tetemesen csökkent, s előre láthatólag a nyáron át csaknem egészen meg fog szünni.

Ezen intézet szervezésében hivatalos közegeinken kívül a főérdem idősb *Námesy Ferencz* szegény-intézeti gondnok urat illeti, kinek buzgó közreműködéséért, valamint a *jótekyony nögyületnek*, — melynek tagjai a zordon téli időben is soronként naponta megjelenni sziveskedtek intézetünkben — hálás elismerésemet nyilvánítani hivatalos kötelességemnek ismerem.

Az aggok intézetében 60 egyénre van hely, mely szám azonban betöltve még eddig soha nem volt, azokon kívül napi élelmezésben 80—100 egyén részesül.

Pénztárnokaink évi számadásaikat december végével be-rekeszteni, s azokat január hó elején számvevői vizsgálat végezt bemutatni tartoznak.

Mult évi jelentésem szerint a pénztári számadások vizsgálata és fölülvizsgálata eddig nem a kívánt buzgalommal eszközöltetett. A házi pénztári számadások fölülvizsgálata 185⁸/₉-től, a vizsgálat pedig 1864-től elmaradt.

Az alkamrási számadások fölülvizsgálata 1860-tól, az árva-pénztári 186²/₃, az aggok, betegek s Szentháromság oszlop számadásainak nemcsak fölülvizsgálata, de még első vizsgálata is elmaradt — sőt azok 186²/₃ évi számadásai teljesen eltévedtek, mig az adópénztári számadások fölülvizsgálata 1861-től elmaradt.

Mind ezen pénztári számadások vizsgálata és fölülvizsgálataban a közelebb mult évben tetemes haladás tétetett.

Az elveszteknek hitt számadások nem a közigazgatási

tanácsnál, hanem a törvényszék egyik szekrénye tetején találatván fel vizsgálat alá vétettek, — ugyanezen évben a számvevőség által a házipénztár 1 évi számodása az alkamarás 1 évi, betegintézeti pénztár 3 évi, szegények intézeti pénztár 2 évi s a háziadó-pénztár 1 évi számadása megvizsgáltatott — a fölülvizsgáló bizottmány által pedig a házipénztár 1 évi, az alkamarás 7 évi, a szegény-intézet 2 évi, a háziadó-pénztár 6 évi számadása fölülvizsgáltatott és a házipénztárnak 1 évi, az alkamarási hivatalnak 6 évi, a szegények intézeti pénztárnak 2 évi, s a háziadó-pénztárnak 6 évi számadására felmentés adatott.

Örvendetes eredményül itt pénztáraink gyökeres rendezése is felemlitendő.

Pénztáraink kezelésében ugyan is 1868. évi martius végeig minden rendszer hiányzott.

A házipénztár és adópénztárnál külön-külön a pénztárnoki állomáson kívül még egy ellenőri állomás is létezett, míg a gyámi és kórházi pénztárnokok ellenőrt nélkülöztek.

A pénztárítisztek biztosítéka megállapításában semmi néven nevezendő rendszer, vagy következetesség nem tapasztaltatott; a házi- és adópénztárnokok 800 frt. fizetés mellett fejenként 1000 frt. cautiót adtak, míg ellenőrjei 700 frt. fizetés mellett 650 frtnyi biztosítékot szolgáltattak, a gyámi- és kórházipénztárnokok pedig, kik pénztáraikat *ellenőr nélkül* kezelték, *biztosítékkal épen nem tartoztak*.

Mult évi martius 15-től a pénztáraknál volt 4 pénztárnok s két ellenőr helyett, három pénztárnok s egy főpénztárnok alkalmaztatott, s így két tisztviselőnek fizetése megtakarítván, *e megtakarítás a telekhivatal bővebb ellátására fordított*.

A főpénztárnok, mind a három pénztár ellenében naplót vezet, s az által mind a három pénztárt ellenőrzi.

A pénztárhivatalok kimerítő hivatalos utasítással láttattak el, melynek egyik fő elve az, hogy *sem fizetés sem pénzfelvétel, egyes tisztviselő által, s egyes aláírás mellett nem történhetik*; mindezen óvintézkedések mellett pedig a házipénztár 1868. évi január 31. martius 7. július 3. augusztus 7. szeptember 4. december 4., az árva s jótékony intézeti pénztár

február 3. martius 8. julius 5. september 5. december 6. végre az adópénztár február 4. martius 8. julius 6. september 5. december 6. minden előleges bejelentés nélkül rögtön lezárattak s megvizsgáltattak. Összes pénztáraink mindannyiszor dicséretet érdemlő s a t. közgyűlés által is méltányolt rendben találtattak. E pénztári vizsgálatoknál a pénzügyi szakosztály elnöke s egyéb tagjain kívül, *Hoffmann István* s *Linzer Károly* képviselő urak kiváló buzgalmat tanusítottak.

A pénztárnokok nemcsak saját s tisztvársaik vétkes cselekménye s mulasztása, de még tévedéseikért is, egyetemleges felelősséggel tartozván, a tisztbi biztosítékra nézve elhatározott, hogy minden pénztárnok évi fizetésének kétszerezett mennyiségére terjedő biztosítékkal tartozik, a mennyiben pedig ez összeget nem készpénzben hanem ingatlan vagyonban kívánja nyújtani, az csak úgy fogadtatik el, ha e vagyonban az ovadék összege pupillaris (háromszoros) biztosítékot talál.

A főpénztárnok évi fizetése 800 frttal a pénztárnokoké 700 frttal állapítatott meg. E fizetés a pénztár kezelésével járó terhek, és a súlyos vagyoni s személyes felelősséggel épen nincs arányban; másutt a pénztárnok fizetése azonos a tanácsnokokéval, — a főpénztárnoknak tanácsnoki czime és rangja van, — s több évi kielégítő szolgálat után még évi pótdíjban is részesül.

Vagyoni viszonyaink legszükségesebb napi kiadásaink fedezését is alig engedvén meg, pénztárnokaink fizetéscik javítása iránt beadott kérelmüknek a t. közgyűlés *ez időben* meg nem felelhetett.

Ezzel az, a mit pénztáraink kezeléséről jelenteni kívántam befejezve, visszatérek az itt s a gazdasági szakosztálynál ismételve felemlített mostoha vagyoni állapotunk bővebb ecsetelésére.

Ki vagyoni viszonyainkat alaposan tanulmányozni kívánja, szükséges, hogy évi előirányzatunkat ismerje, — jónak látom tehát 1868. évi költségvetésünket \cdot / alá mellékelni.

E költségvetést nem lehet rendes költségvetésnek tekinteni, minthogy ebben a rendes bevételek és kiadások közt oly tételek is fordulnak elő melyek a rendes évi háztartáshoz nem tartoznak.

Ilyenek a bevételek sorában:

a 11-ik tétel száma alatt tőketörlesztésre fel-	
vett államkötvények	8,772 fr. 50 kr.
a 32-ik tételszáma alatt felfogyasztott tőke	3,000 fr. — kr.
s a 36-ik tétel száma szerint cselekvő hát-	
ralékokból várt	20,000 fr. — kr.
Összesen .	31,772 fr. 50 kr.

Vannak még egyes tételek, melyeknek külön alapja s külön rendeltetése van, s melynek a költségvetésben mérlegelve ugyanazon összeggel, a bevételek és kiadásokban is előfordulnak ilyenek:

a bevételi 30 s a kiadási 53 szám alatt előforduló szállóhegyi költség	2,325 fr. 84 kr.
a bevétel 31 és kiadás 21 szám alatt per-	
s bélyegköltség	400 fr. — kr.
Összeg .	34,498 fr. 34 kr.

<i>Rendes</i> évi jövedelmünk megismertetésére, tehát az évi költségvetésben kitüntetett	171,316 fr. 16 krból
levonandó lészen	34,498 fr. 34 kr.

Marad . 136,817 fr. 82 kr.

Még mindig tekintélyes összeg, oly összeg melylyel az avatatlan csodás eredményeket teremthetni vél.

E vérmes remény azonban nagyon le fog hűlni, ha az illető csak néhány kiadási tétel összeállításával tapasztalni fogja, hogy a négy első kiadási tétel szerint közigazgatási, rendőrségi s közegészségi tisztikarunk évi fizetéseire 21,220 frt. — kr.

5—12 tételek szerint egyházi- s tanítói személyzetünk fizetésére 21,796 frt. 8 kr.

13 tétel szerint nyugdíjakra 2200 frt. — kr.

a városi szolgák fizetésére, ruházatára, a szegődött mesteremberek béreikre 14.

15. 16. 17. tételek szerint 12,913 frt. 65 kr.

törvénykezési költségekre 17,091 frt. 53 kr.

országos adóra 24 tétel szerint 12,667 frt. — kr.

évi kamat tartozásunkra 48. t. sz.	15,319 frt. 6 kr.
árva, szegényügyi, irodai szükségleteink s az éjjeli kivilágításra 18. 19. 20. s 25. t. szerint	11,024 frt. — kr.
Összesen	114,231 frt. 32 kr.

fordítottatik, mely 8 tételnek évi jövedelmünkből levonata után a közigazgatás egyéb szükségleteire csak . . . 22,586 frt. 50 kr. marad. Sőt még ezen összeg sem egészen, a mennyiben bevételeink közt a 35 tételszáma alatt az *egész* törvénykezési költség megtérítése felvéve van, — a midőn pedig a szabad királyi városok törvénykezési költségeire az országos alaptól csak 80% térítettik meg, s így nekünk az előirányzatban felvett összegben kívül még 3400 frt. esik terhünkre, rabtartásra pedig, mely évente 2200 frtra emelkedik, megtérítés nem adatik.

Városunk ennek következtében ez idő szerint folyó költségeinek fedezésére kénytelen pótdadót kivetni, mely 1868-ban az országos gyökadónak 30%-ban állapítatott meg.

A pótdadó összege 1868-ban 16,900 frtot tett.

De még e mellett is legsürgösb szükségleteink fedezetlenek maradnak.

Nagy gonddal jár ennek folytán a közigazgatás, s még is vannak, kik viszonyainkba eléggé beavatva nem lévén, a hatóságot közönbösség, s nem ritkán még annál is súlyosabb váddal terhelik, vannak kik a baj legfőbb okát a városi közegek dús fizetésében keresik, s azok leszállításával pénzzavarainkon segíthetni vélnek; de kik így vélekednek nem tudják, hogy tisztviselőink, papjaink, tanítóink, szolgálk száma is sokkal csekélyebb mint másutt, s habár hivataluk terhesebb fizetésük még is csekélyebb mint bármely más hasonrangu szabad királyi városban.

E szomorú pénzviszonyainknak tulajdonítandó, hogy elemi tanodáinkban eddig paralell osztályokról nem gondoskodtunk, ámbár több osztályokban a tanítványok száma a 100-at jóval meghaladja, — hogy számos utjaink s utcáink csatornáztatása

s kiköveztetése jövőre elhalasztott, — hogy a felsővárosi templom két tornya évtizedek óta befejezetlen maradt; — hogy belvárosi főtemplomunk két tornya teteje 1807 óta 61 év után habár ezeknek megújítási szüksége köztudomásu volt, csak most s most is csak egyesek s közintézetek áldozatkészségének igénybe vétele mellett ujittathatott meg. — E részbeni áldozatkészségben első sorban kell emlitenünk a nemes káptalant s megyés püspökünk ő méltóságát, kik városunk első felhívásának engedve e célra azonnal 3,000 frtot tettek folyóvá s azonkívül egyénileg is tetemes adományokkal jelesül Jekkelfalusy Vincze megyés püspök ő méltósága 600 frtal (köztök a felsővárosi templomra 200 frtot szánván) hozzá járultak Pauer János czimzetes püspök ő méltósága pedig a nagy templomot saját költségén díszes kapuval látja el. Ezen pénzhányának tulajdonítandó végre, hogy rendőrségünk czélszerűbb szervezéséről nem gondoskodhattunk, a gázvilágítás foganatosítása lassan indul vagy inkább még meg sem indult, s számos egyéb szükséges s legszükségesebb intézkedés jövőre elmaradt.

Ily viszonyok között a hatóság komoly gondjainak tárgyát képezé, újabb jövedelmi forrásoknak megnyitása, milyen a városi majorban felállított közvágóhid, mely mult évben máris 1,977 frtot jövedelmezett, — *javaslatba hozatott* továbbá a vidéki borok behozatali vámja, s az általános helypénz mindazokra, kik köztérekén *üzletet* gyakorolnak; e két javaslat azonban habár több ezrekre menő jövedelmet helyezne kilátásba, melyek ha már másra nem a köznevelésre haszonnal fordittathattak volna, visszautasított, daczára annak, hogy a javasló bizottmány elég méltányos volt *az összes mesteremberek, ugy szinte azon gazdáknak is, kik csak időnkint hozzák természetmányaikat a piacra s nem üzérkednek a helypénz aluli felmentésüket javaslatba hozni.*

E gondjaink közt figyelmünk egyik kitünőbb tárgyát kőbányáink is képezék. — Hogy kövünk szilárd s utépitésre igen alkalmas, senki előtt nem volt titok, kérdés támadt tehát, nem lehetne-e s mi módon bányáinkat jövedelmezővé tenni? Ez irányban habár eddig tetteges eredményekről még nem

szólhatunk, annyit már is elértünk, hogy gránit kőbányánk az ismeretlenség homályából kiemelkedett, s Pest, Buda s egyéb nagyobb városok hatásai által közszállításra felszólítottunk.— Főbajunk eleve az, hogy alkalmas kőfejtőink nincsenek, ha e bajon segítve leend, városunknak kőbányájából számos ezrekre menő biztos évi jövedelme leend, alapot nyerendünk adósságaink törlesztésére, s nemcsak elodázhatlan szükségleteinket fedezhetjük, de még sok hasznos intézményt is életbeléptethetünk.

Pestváros építészeti hivatala felfogván e kérdés általános államgazdászati fontosságát, s az abból közvetlen ugyan Székesfehérvárra, de közvetve a fővárosra is háramló előnyöket, Pestváros közgyűlésénél gránit kőbányánk szakértők általi megvizsgáltatását hozta javaslatba, mire mult év szeptember 27-én *Zsigmondy Vilmos* bányamérnök, *Hantken Miksa s dr. Szabó József* tanárok (geologok), *Szumrák Pál* pestvárosi főmérnök vezetése alatt Fehérvárra jövén, alulirotnak, valamint *Turják János* tanácsnok, *Patay János* városi mérnök és építészeti szakosztályunk több tagjai jelenléte s közreműködése mellett bányáinkat s heglánczunkat megvizsgálva, mult év szeptember 30-án Pestváros közgyűléséhez intézett tudósításukban észleleteiket előterjesztve jelenték, *hogy a fehérvári gránit kőbányákban czélszerű megnyitás és berendezés mellett minden megkívánt mennyiség kövezési kő nyerhető.*

A mi e gránitkövek minőségét illeti a manthauseni gránitkövekhez oly arányban állnak mint 5 a 6-hoz. A jelenleg Fehérvárott készült és csak durván faragott kövezési köbkövek pedig köböként a manthauseni köbkövekhez oly arányban állnak mint 4 a $6\frac{7}{10}$ -hez.

Addig míg a fehérvári gránitbányák kellően felnyitva, berendezve s oly helyzetben lesznek, hogy elegendő mennyiségű köbköveket szolgáltathatnak, multhatatlan szükséges nyilvános pályázat útján úgy Manthausenből mint Pozsonyból és más bányákból a szükséges köveket beszerezni, mivel legalább 3 esztendő szükséges arra, hogy a fehérvári munkások a gyakorlati képzettséget megnyerjék, és a bányák kellően felsze-

rejtessenek. Ennek megtörténte után lesz lehetséges Fehérvárott az összes szükségletet fedezni.

E jelentés szerint Sz.-Fehérvár csak három évi gyakorlat, s bányáinak nagyobb terjedelembeni megnyitása után lévén képes Pestvárosának összes gránitkő szükségletét fedezni, a pályázat már is f. évi mártius 15-én kiiratott, melyre városunk is versenybe lépend, ha nem többre legalább néhány köbölre.

Mihelyt e szakértők véleményét átvettem, azonnal a déli vasutársulat igazgatóságával magamat érintkezésbe tettem, s oly kedvező szállítási árakat eszközöltem ki, hogy gránitkővünket igen szép haszonnal Pestre szállíthatjuk.

A kőfejtés tekintetében részünkről is, valamint hazai egy külföldi lapokban verseny iratott ki, s a pályázat több olasz-honi bányásznak megküldetvén, válaszuk e hó végeig váratik.

Pestvárosának ez idei előirányzatában kövezési anyagra 400,000 frt. vétetett fel.

Említett bizottmány hivatalos jelentése szerint nálunk a gránitkő „óriási mennyiségben” — „kifogyhatatlan mennyiségben” fordul elő, eddigi tapasztalataink szerint, nekünk ez üzlet mellett legalább is 25—30% hasznunk lehet, mely haszon ha kőbányáink nagyobb terjedelemben megnyitva, s a munka nagy erővel folyamatba téve leend, inkább gyarapodni fog mint csökkenést szenvedend, s így igen kedvező jövőnek képe nyílik előttem, ha azon időre pillantok, a midőn Sz.-Fehérvár tetteleg fedezendi Pestvárosának gránit szükségletét. — Városunkban több százazrekre menő összeg jövend forgalomba, s a városi pénztár még az csetre is tekintélyes jövedelmi forrást nyrend, ha a bányászat melletti tiszta jövedelmünk csak 10%-ra is rug.

Ezen körülmény már egy maga is késztet azon óhajtás kifejezésére, bár sikerülne városunk összes polgárai közt a legjobb egyetértést létesíteni s fentartani, bár lemondana mindenki elérhetetlen vágyakról, s számolna létező tényezőkkel, melyek okszerű felhasználása mellett — igaz hogy verejtékkal — de csalhatatlanul sikerülend ez ős város javát előmozdítani, s annak régi fényét és hírét visszavarázsolni s örök időre biztosítani.

Ezzel befejeztem azt, mit pénzügyünkről s közgazdaszattunkról mondani kívántam, a mivel jelentésem legfontosabb s talán legérdekesebb tárgya annyiban a mennyiben jelentésem keretébe illik kimerítve lévén, áttérek azon szakosztályok működési körének rajzára, melyekről még eddig szó nem volt.

A közegészségi- és jótékony intézeti szakosztály körébe igen sok esik, mi már fentebb a hol ezen intézetek pénztárai képezték jelentésem tárgyát felemlítettet, törekvésem leendő azokkal, miket itt még elmondandó vagyok az elmaradottakat pótolni.

A város közkórodájában az utolsó *évtizedben* vagyis 1859. január 1-től 1868. december végeig 3791 beteg, s e közt 1719 férfi s 2072 nő ápoltatott, vagyis $45\frac{1}{3}\%$ férfi és $54\frac{2}{3}\%$ nő, mely arány oka külbeteg osztályunkban s azon szabályrendeletben keresendő, hogy a beteg kétélynyok kórodában ápolandók.

1868-ban ez intézetben 389 beteg volt, s ezek közt 179 férfi s 210 nő, a mult évi arány tehát nemi tekintetben kedvezőbb mint a 10 évi átlag mutatja.

A mult évtizedben ápolt 3791 beteg között felgyógyult 3443 s meghalt 348 vagy $9\frac{1}{5}\%$ a mit igen kedvező aránynak lehet mondani, 1868-ban felgyógyult 353 s meghalt 36.

Belbetegeink közt 59 hagymázban, 21 váltólázban, 11 tüdő- s mellhártya-lobban, 10 gümőkórban, 7 lelkibajokban szenvedett.

A hagymázos betegek nagy számát a február, mártius és aprilis hónapokban uralgott hagymáz-járvány okozta; a váltólázos betegek pedig augusztus, september és october hónapokban fellépett váltólázos járvány által szaporodtak el.

Az ápolási napok összes száma 8496; a betegek száma az 1867-ről 1868-ra átvitt 21 beteggel együtt 410 levén egy betegre átlagosan 20 ápolási nap esik; egy napra pedig átlagosan 23 beteg jut. Némely beteg 2—3 nap alatt elhagyta a kórházat, de voltak olyanok is, kik egész éven át a kórházban tartózkodtak. A legfiatalabb betegek ujszülött gyermekek voltak, a legidősb pedig 80 éves nő.

A kórház összes kiadása volt 4763 frt. 68 kr., tehát egy

ápolási nap 56 krba, és egy beteg a kórháznak átlagosan 11 frt. 62 krba kerül.

Eltakarítás végett hozatott a kórházba az utóbbi 10 év alatt 201 hulla; és pedig férfi 150, nő 51.

Az aggok intézetében, a mult években jegyzőkönyv a felvett aggintézeti polgárokról nem vitetett, annak meghatározása, hogy az utóbbi 10 év alatt mennyi egyén ápoltatott ezen intézetben, nem lehetséges; de miután a létszám 35—40 között ingadozott, és a 10 évi halálozás 54-re rugott, az évente ápoltak száma 45—50-re és így azoknak száma, kik ezen intézet jótekonyságát az utóbbi 10 év alatt élvezték, valószínű számitással 94—100-ra tehető.

Az 1868-ik évben az aggok intézetében összesen elhelyezést nyert 70 egyén: férfi 31, nő 39.

Ezek közül 1867-ről maradt összesen:

	42	egyén	férfi	17	nő	25
1868-ban felvétett	28	"	"	14	"	14
meghalt	14	"	"	6	"	8
1869-re maradt	45	"	"	20	"	25

Dr. Fanta városi főorvos szintoly alapos mint kimerítő évi jelentése szerint az 1868. év közegészségi tekintetben kedvezőtlennek mondható, ugyanis augusztus, september és october hónapokban oly foku váltóláz-járvány uralkodott, a milyen már évek óta nem tapasztaltatott, ezen hónapokban a városi kórházban 20 és a városi főorvos által 190 váltólázaz kezeltetett. Február és mártius hónapokban a hagymáz lépett fel járványosan, de lefolyása mind a számra mind a betegség kimenetére nézve kedvező volt. Május hónapban a gyermekek közt a szamárhurut jelentékeny számban fordult elő.

Az utolsó évtizedben beoltatott összesen 3584 gyermek, és ugyan férfi 1681, nő 1903.

1868. évben beoltatott 232 fi és 226 leány, összesen 458.

Mult évben meghalt összesen 705 egyén, férfi 356, nő 349.

Kor szerint halva született	43
1 év előtt elhalt	274

1— 5 évig elhalt	81
5—10 " "	26
10—20 " "	39
20—30 " "	25
30—40 " "	24
40—50 " "	41
50—60 " "	67
60—70 " "	78
70—80 " "	35
80—90 " "	7
90 felül " "	5

Betegség szerint gümőkórban 57, tüdőlob 24, hagymáz 33, számarhurut 45, vérhas 33, torokgyík 16, himlőben 2, erőszakos halállal 7.

Orvosa volt 275-nek, *orvosi kezelésben nem részesült 387!*

A város lakossága körülbelül 20,000 lélekből állván, 1000 lélekre 35 halálozás esik, a mi a városnak kedvező égalji viszonyait tekintvén kedvezőtlen arány.

Született összesen 870 gyermek, 456 fi, 414 nő; törvényes gyermek 785, törvénytelen 85 vagyis 11%, ikerszülés történt 15, hármas szülés 1.— Tehát a születések a halálozást 165-tel multák felül.

Házasult összesen 229 pár.

A hasznos háziállatok közt ez évben járvány nem mutatkozott, october hóban az égettvárosi gulyában lépfenében hullott el 8 szarvasmarha és ezzel a ragály megszűnt.

Az okokat, melyeknél fogva nálunk a halálozás oly nagy, már mult évi jelentésemben kiemeltém, annak fő oka pedig az, mivel habár városunkban az orvosok száma aránylag nagy, alsóbb néposztályunk orvosi segélyt rendszeren csak akkor vesz igénybe, midőn betegje már végvonaglásban van, ennek tulajdonítandó, hogy igen népes felsővárosunkban mai napig egyetlen orvos sem telepedett le.

Hogy kedvezőtlen közegészségi viszonyainknak csakugyan s pedig kizárólag ez az oka, mindenki ki jelentésemnek a népességi mozgalomra vonatkozó részét figyelemmel átolvasta

meggyőződhetik annak tartalma szerint az utolsó évtizedben a belvárosi katolikus egyház kerületében született 3797, meghalt 2992, szaporulat 805; a felsővárosban született 4383, meghalt 4059, szaporulat csak 324, s így a belvárosban, daczára annak, hogy ahhoz is több külvárosi negyed esik, a halottak száma ugy áll a szülöttekéhez képest mint $78^{61/75}$ a 100-hoz míg a felsővárosban ez arány ugy áll mint $92^{52/86}$ a 100-hoz.

Bár e figyelmeztetésem ne hangzanék el szeretett külvárosi polgártársaink közt, kiknek életét s jólétét annyira szíven hordozza e városi hatóság, hogy közelebb dr. Fanta városi főorvos elnöklete alatt egy bizottmányt az iránti javaslat kidolgozására küldött ki, miként volna e baj a városi pénztár lehető kimélése mellett legbiztosabban orvosolható.

Katonaügyi szakosztályunk tevékenysége is nagyobb mértékben volt igénybe véve, az 1868-ki ujonczállítás által.

1868-ra négy korosztály tartozott katona avatás alá t. i. az 1845., 1846., 1847. és 1848-ba születtek. Nálunk csak a két legfiatalabb korosztály vétetett igénybe, a két magasabb korosztály egészen, s a második korosztály azon része, mely 40-nél magasabb számot huzott mentve maradt.

Városunk hadjuttaléka 81 főből állott, hozzászámítva 5-öt mivel az utolsó állítás alkalmával hátralékban maradtunk, 86 egyént tartoztunk állítani.

E számba beszámíttatott 1 önkénytes, 6 hivatalból állított s már katonai szolgálatban levő egyén s 2 ez alkalommal állított helyettes, állított tehát 76 s pedig a katonaavatás alkalmával 54 1-ső korosztályu, 18 2-ik korosztályu s az utóállításnál 4 1-ső korosztályu. Felmentést nyert 44, szám felett maradt 14, alkalmatlannak találtatott 59, távollevő részint utazási engedéllyel, részint anélkül $78 = 271$.

A katona beszállásolás városi pénztárunk igen éréken terhet képezi. Nem került ki a hatóság figyelmét azon szerződés, melynél fogva a katonai kincstár a katonai laktanyát csupán csak az ágyneműek kiszolgáltatása mellett ingyen birta. — E szerződés m. é. dec. végével megszünttetett f. é. jan. 1-től a kat. kincstár a háló krajczárokat már a városi pénztárba beszol-

gáltatja, melynek kimélése tekintetéből oly egyezkedés történt: hogy a laktanya butorzatát ezután is a katonai kincstár nyújtja. Ez által városunk 500—1000 frtnyi évi jövedelmet nyert, a mellett a laktanyában bormérés nyittatik, melyért már az első évben 243 frt. bér ajánlatott.

Arszabályozási bizottmányunk mint ilyen nem létezik többé, minthogy a marhavágásnak szabaddá tételével e bizottmány tárgya megszűnt. Ugyanezen bizottmány a vágóhid feletti felügyelettel s a mészárosok ellenőrzésével megbízotván, a közgyűlés e részbeni intézkedéseit ott a hol a kapitányi hivatal hatás körét taglaltam, előterjesztettem.

A telekkönyvi szakosztálynak köre igen keskeny, a menyiben a telekkönyvi ügyek nem a közigazgatási tanácshoz hanem a törvényszékhez tartoznak; — mult évben azonban ez is talált munka kört, a mennyiben a volt cs. kir. járásbiróság részéről oly iratok maradtak vissza, melyek a megyei telekkönyvbe valók, ez iratok lajstromoztattak, s az átvétel végett a megyei hatóság megkerestetett.

Telekkönyvünk állapota községi tagjaink hitelviszonyaira, s vagyonbiztonságára közvetlen behatással levén, e hivatal rendezése, a hatóság kiváló figyelmét vevé igénybe. Telekkönyvünknel mult évi martius 1-ig a telekbíró mellett csak irnokok sapidíjnokok voltak alkalmazásban — az új szervezet szerint a hivatal főnöke törvényszéki tanácsnok — s a törvényszéknél a telekkönyvi ügyek előadója, annak oldalán van egy telekkönyvi bevezető, egy kiadó s két irnok, s mivel eddig a telekkönyvi tisztikar egy szobába volt szorulva, abban a folyó munkának érzékeny akadályára, a tudakozó felek is megfordultak, közárverések is tartattak, bár helyiségekben kiválólag szűkölködünk, e hivatalnak mégis az eddigihez még egy nagyobb s egy kisebb szoba átadatott.

E rendezkedés mennyire felelt légyen meg a kitüzött czélnak, a főbíró ur jelentéséből kitünik, mely szerint az ügymenet gyors haladásnak örvend, a hátralékok mind feldolgoztattak.

Jogügyi szakosztályunknál mult évben 11 ügy tárgyalatott s intéztetett el, fontosabb perünk melyben a jogügyi

szakosztály véleménye kikéretett volna folyamatban nem volt, kivéve a Cser-Palkovics-féle vételári keresetet, mely még az elébbi évekről maradt. E perben mint előre látható volt, az első bíróságnál elmarasztaltattunk, jelenleg e per a második bíróság ítélete alá terjesztetett, nézetem szerint nincsen semmi kilátás arra, hogy a királyi tábla az első bíróság ítéletét feloldja.

Ipar- s kereskedelmi szakosztályunk hatásköre korlátozottabb ugyan mint azt a czéhrendszer barátai ohajtanák, mint hogy *a közszabadság az ipartérre is ki van terjedve*. a kenyérkereseti jog a személyszabadság körébe esik, s *iparjogot többé nema hatóság, hanem a törvény ad*.

E szakosztály működése tehát az ipar szabadság által létrehozott verseny hasznosítására az ipar s kereskedelem fejlesztésére van irányozva.

Ily törekvéstől vezéreltetve történtek azon lépések, melyek mult évben — habár eleve sikertelenül — iparegylet alakítása iránt, *ipar készítményeink s természetényeink kiállítása végett* tétettek; reményelem, hogy e téren is előbb utóbb az ige testté leend, főleg mihelyt az új ipar kamrai törvény szerint minden megye székhelyén fiók ipar kamra állittatik, s az iparosoknak alkalmuk nyílik személyes érintkezés által az eszméknek tisztázására, s valódi — nem vélt — a közjőval öszhangzásban levő érdekeik megismerésére, azok felkarolására s fejlesztésére.

Azok kik határtalan versenytől tartva, az iparszabadságot a kézművesek megölő betűjének tartották, egy tekintettel a népességi mozgalomnál tett kimutatásra, meggyőződhetnek arról, hogy az iparszabadság óta a mester emberek száma igen kevéssel szaporodott, s az egyensúly magát mindenben fentartja, a dolog természetében feküdvén, hogy ámbár az iparszabadságnál fogva üzleti jog kinyerésre, sem tanulás sem vándorlás kimutatása sem remekelés nem szükséges, *rend szerint még sem vállalkozik valamely iparágra más, mint ki azt megtanulta, sőt más, sikerrel nem is vállalkozhatik*.

E bizottmány hatáskörébe esnek azon tárgyalások, melyek a 4. ik kéményseprői üzlet megengedése, a vásár- s hetivásárok szabályozása, az ipar s kereskedelmi kamrai tagok választására vonatkoznak.

A közelebbi múlt évben Sz.-Fehérvár sz. kir. város tanácsa, mint iparügyi hatóság részéről következő 99 iparügy gyakoroltatására szolgáló jegy adatott ki, nevezetesen:

Magyar timár	2	Apró mészáros	2
Szatócs	14	Fényképész	1
Czipész	6	Tarisznyás	1
Kereskedő	5	Kőfaragó	1
Csizmadia	16	Sütő	2
Fazekas	1	Csapó	1
Kalapos	4	Kéményseprő	1
Szabó	6	Nyerges	1
Kovács	2	Bérekocsis	1
Asztalos	6	Fakereskedő	1
Kárpitos	1	Szállító	1
Bormérő	12	Fűszerész	1
Piperész	1	Hentes	1
Bognár	1	Kocsikenőcs	1
Pintér	1	Bádogos	1
Lisztés	2	Ruharaktár	1
Borbély	1		
		Összesen	99

s ezekért agg- s szegényügyi intézetünkbe 1659 frt. 80 kr. üzleti díj fizettetett.

Mint jelentésem kezdetén megérintettem, szakbizottmányaink száma múlt évben kettővel gyarapodott, *közmunkaügyi* bizottmány működéséről már teljebb a gazdasági szakosztálynál adtam tudósítást, s így csak a **fogyasztási adóbizottmány** eljárásáról kell még jelentenem. — A közvélemény igen hangosan követelvé a fogyasztási adójövedelem bérbevételét, a t. közgyűlés azon véleményben, hogy közárverésnél senki által nagyobb ajánlat tétetni nem fog egyezkedés útján 35,000 frtot ajánlott fel. — Ez ajánlatot a pénzügyi igazgatóság elfogadhatónak nem találta, mivel ugyanazon üzlet után magánbérlelő múlt évben 42,250 frtot fizetett, s az 1868-ik évi bővebb börtérmet folytán nagyobb fogyasztás is van kilátásban.

Közárverésen e bérllet 42,950 frttal maradt reánk.

A törvényhozásnak célja levén az, hogy a fogyasztási adójövedelmet mindenütt a községek vegyék bérbe; azon előnyök mellett, melyeket újabb törvényeink fogyasztási adó tekintetében a *termesztőknek* engednek, — ott hol a községekkel a bérletre nézve *árverésen kívül egyezkedés* sikerül, azoknak a szerződés utáni *bélyeg illeték s jövedelmi adó elengedtetik*, s még azonfelül kezelési költségül az évi bérlet 5°/_o-ja; azon esetekben pedig, midőn a bérlet 40,000 frtra rug vagy azt meghaladja *2000 frt. térítetik meg.*

Mindezen előnyöktől községünk elesett, miután az egyezkedést elejtve a bérletet *árverés útján* megállapított összegért vette ki.

Habár ily körülmények közt jogalap hiányában másra mint méltányossági érvekre alig hivatkozhatunk, s így bármi elengedésre igen silány reményünk volt, a t. közgyűlés szemmel tartva az ezrek érdekét, kiket képviselni szerencséje jutott, — jónak találta a fentebb felsorolt engedményekért egyenesen *Lónyai Menyhért* pénzügy miniszter ő nagyméltóságánál lépést tenni. — Ebbeli kiküldetésemet siker koronázta; községünkkel, óhajtásunkhoz képest nem haszonbéri szerződés, hanem *egyezkedési jegyzőkönyv* vétetett fel, *a bélyegilleték s jövedelmi adó elengedtetett, és kezelési költségül 2000 frt. megtérítetik*, mely előnyök összesen a 3000 frtot jóval felülhaladják.

Ily körülmények közt szabályszerű kezelés mellett alapos remény van arra, hogy ez üzlet pénztárunkra ha nem hasznot, de kárt épen nem hozand. — A fogyasztási ügy kezelésére egy harmincz tagu *állandó bizottmány* teljhatalommal küldött ki, melynek működése január 1-ső óta folyamatban van.

A közelebbi múlt évben kibocsájtott *fontosabb ministerialis intézmények* közt következőket találom felemlitendőknek:

1599. Gonosztevők üldöztetése más hatóságok területének átlépése után is folytatandó. Belügyminist. 2181.

2119. Francia consulságnak felállítása Pesten tudtul adatik. Ipar s kereskedelmi minist.

2745. Gőzkazánok megvizsgálása iránti utasítás. Ipar s kereskedelmi minist. 6428.

2825. Szabadságos s tartalékos katonák házassági engedély kieszközlése egyszerűsített. Közoktatási minist. 10563.

3759. Nyugalmozott katona tisztek polgári s bűnügyekben a polgári bíróságok alá helyezettek. Igazságügy minist. 2073.

3932. A közbiztonság czélszerűbb kezelése tekintetéből uj rögtönbírósági szabályok állitattak fel. Igazságügy minist. 6400.

Ezzel befejeztem jelentésemet a mult évi ügymenetről, — öszinteségem rovására történnék, ha azt mondanám, hogy az eredmény mindenben óhajomnak vagy még csak várakozásomnak is megfelelt, — sok, igen sok tenni valónk maradt. Ki azonban korlátolt vagyoni viszonyainkat, az elért bár mennyire csekély ereménnyel mérlegzendi, ki nem felejtkezik meg arról, hogy *félév óta* nálunk a követválasztási mozgalom szakadatlan folyamatban van, s a kedélyeket izgatott állapotban tartja, hogy tehát *kivételes viszonyokban* élünk, — nem fog tul szigoruan itéletet hozni, — s ha mást nem legalább az egyet beismerendi, hogy Székesfehérvár alkotmányos hatósága a közjó iránt lelkesedve, minden intézkedésében a legjobb szándéktól volt vezetve, — *concordia res parvae crescunt* — egyetértéssel kis dolgok is gyarapulnak. — Adja az ég, hogy a béke s egyetértés melyre annyira szükségünk van, köztünk is minél tartósabb maradásra telepedjék, hogy az év végével az elnökségnek sikerüljön minél dúsabb eredményeket bejelenteni.

Székesfehérvárott 1869. február 28-án.

DRUCKER JÓZSEF s. k.,

polgármester.

Székes-Fehérvár városának

KÖLTSÉGELŐIRÁNYZATA

1868-ik évre,

mint ezen jelentés alatt hivatkozott melléklete.

I. Bevételek.

	ft.	kr.
1. Apróbb földek után	1669	17 ¹ / ₂
2. Győpföldek után	30,719	60
3. Malmok után	9232	—
4. Legelő után	4184	65
5. Épületek után	1470	55
6. Sörtermelés és accisa után	3368	—
7. Pálinkamérés után	13,731	—
8. Vásár- és helypénz után	4315	—
9. Kövezetvám (sorompó) után	17,561	—
10. Fűelőadásból	2000	—
11. Kamatokban	8772	50
12. Hasonlóban	1383	76 ² / ₄
13. Csőszdíjak után	2244	74
14. Győpföldek után	4097	1 ¹ / ₄
15. Kövek eladásából	300	—
16. Kántorbormérési jogból	2500	—
17. Vasutnál szedett kövezetvám-ból	4000	—
18. Katonáságra fordított költségek megtérítéséből	6000	—
19. Háló krajczárokból	500	—
20. Téglakemencze után	700	—
21. Súly- és ürmértékek hitelesítése után	50	—

Átvitel: 118,798 98¹/₄

	frt.	kr.
Áthozat:	118,798	98 ¹ / ₄
22. Husvágási jogból	21	—
23. Mezei rendőrségből	50	—
24. Lovak és bőrök eladásából	100	—
25. Többrendű aprólékos bevételekből	1000	—
26. Nád eladásból	200	—
27. Toloncok és fegyenczek élelmezése után	50	—
28. Szegények élelmezéséből	1800	—
29. Gyámi pénztári hatodjuttalékból	2300	—
30. Szőlőhegyi költségek megtérítéséből	2325	84
31. Per- és bélyegköltségek megtérítéséből	400	—
32. Tökek visszafizetéséből	3000	—
33. A városi közös vágóhid jövedelméből	1600	—
34. Közmunkák megváltásából	2599	80
35. Törvénykezési költségek megtérítéséből	17,091	53
36. Cselekvő hátralékokból	20,000	—
A bevétel összege:	171,316	15¹/₄

II. Kiadások.

	frt.	kr.
1. Tiszti fizetések	16,150	—
2. A kapitányi hivatal költsége	3930	—
3. Az egészségi személyzet díjazása	1140	—
4. Napipénzek díjnokok részére	1241	—
5. Egyházi személyzet, és hangászkar	6756	95
6. Elemi iskola-tanítók járandósága	7985	—
7. „ „ átalánok	178	50
8. „ „ segédtanítók díjazása	} 3062	63 ¹ / ₈
9. „ „ „ lakbére		
10. „ iskola-tanítók nyugdíjazására	210	—
11. Reáltanítók fizetésére	2740	—
12. „ lakbérére	863	—
13. Tiszti nyugdíjakra	2200	—
14. Városi szolgák bérei	4352	40
Átvitel:	50,809	48¹/₈

	ft.	kr.
A t h o z a t :	50,809	48 ¹ / ₃
15. Szegődött mesteremberek fizetésére	618	5
16. Szolgák és rendörök bérei	4867	20
17. „ ruházati költségei	2500	—
18. Árva- és lelenczgyermek tartására	279	—
19. Szegények intézete és más adakozásokra	4545	—
20. Irodaszükséglet, — nyomda és könyvkötő munkára	1700	—
21. Per-, bélyeg- és póstadijakra	400	—
22. Utazási költségek és napidijakra	200	—
23. Városi épületek fentartására	2200	—
24. Országos fejedelmi adóra aequivalenssel	12,667	77
25. A város éji kivilágításra	4500	—
26. Kövezet és járdákra	7500	—
27. Utak építése és fentartására	2599	80
28. Tűzifavételre és hazahordására	2000	—
29. Épületfavételre	1500	—
30. Kőpor és mészre	200	—
31. Kövek fejtésére	1600	—
32. Szénatakarításra	80	—
33. Szalma- és zsupvételre	80	—
34. Szemes eleségre	400	—
35. Lovak vásárlására	150	—
36. Kézi napszámokra	1800	—
37. Gazdasági szerekre és hájra	100	—
38. Vásári napibérekre	200	—
39. Katonatiszti szállásokra	8000	—
40. „ szükségletekre	450	—
41. Szenvedő tőkék visszafizetésére	8772	50
42. Előfogatokra	100	—
43. Kutak építésére és csatornák fentartására	1000	—
44. Rabok és fegyenczek tartására	350	—
45. Toloncok ellátására		
46. Nádor-csatorna fentartására	323	10

Á t v i t e l : 120,691 90¹/₃

	frt.	kr.
Áthozat:	120,691	90 ¹ / ₃
47. Adózások és követelések elengedésére	1500	—
48. Szenvedő tőkék kamataira	15,319	6
49. Előre nem látható kiadásokra	1200	—
50. Rovásos követelések kielégítésére	2600	—
51. Belvárosi templom és tornyai kijavítására	—	—
52. A sz. Sebestyén templom tornya külső ki- javítására	—	—
53. Szőlőhegyi költségekre	2325	84
54. Városi épületek tűz elleni biztosítására	290	26
55. Városi különféle építkezésekre	1200	—
56. A vasuti társulatnak az által szedett kövezet- vámért	270	—
57. Egy Vertheim-féle tűzellenes pénztárért	650	—
58. A városi reáltanoda vegyműhelybére	40	—
59. Törvénykezési költségek fedezésére	17,091	53
60. Tőke és rovasos tartozások törlesztésére	20,000	—
	<hr/>	
Kiadás összege:	186,478	59 ¹ / ₃
Bevéteii összeg:	171,316	15 ¹ / ₄
	<hr/>	
Hiány:	15,161	44

120,691	300	Államzat
1500	—	47. Adások és követelések csoportjának
15,319	0	48. Személyi juttatások kasszájára
1200	—	49. Előre nem látható kiadások
2800	—	50. Részben követelések költségére
—	—	51. Bevételek csomaján és tartozás kijavítására
—	—	52. A sz. Szabvány tartalmán tartozás ki- javítására
3333	84	53. Szabványok költségére
300	26	54. Városi épületek tisz. elvált díjazására
1200	—	55. Városi közbiztonsági építkezésekre
—	—	56. A városi tanácsnak az által. szabvány követ- vén
370	—	57. E. sz. Városi tanács általános pénzügyi
650	—	58. A városi tanács általános pénzügyi

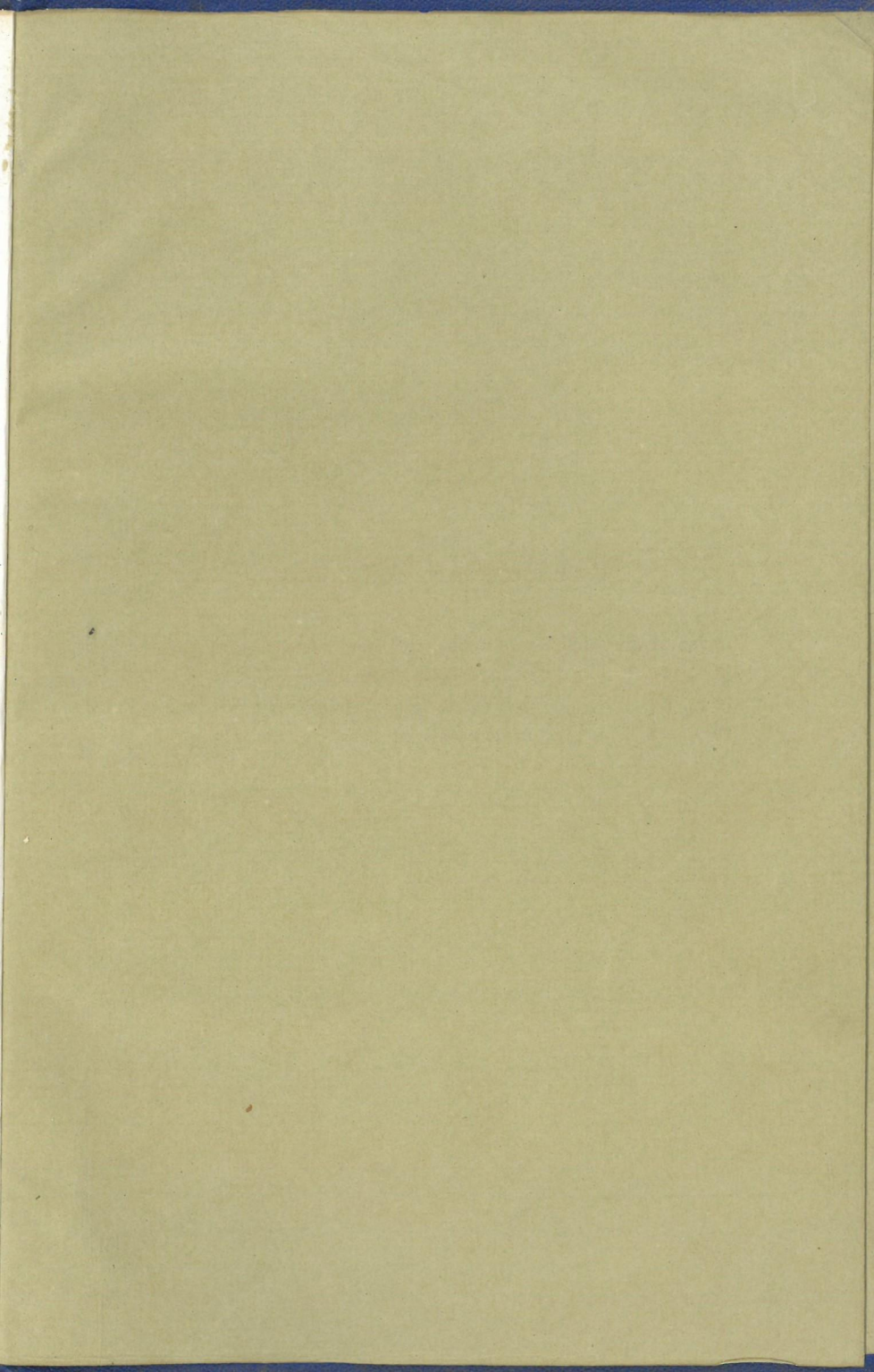
Értelemzavaró sajtóhibák:

- 8 lap 11 sor fölülől váratlan helyett olvasd váratlanul.
- 8 " 24 " " társsal helyett olvasd társával.
- 16 " 10 " " jogérveyes helyett olvasd jogérvényes.
- 28 " 6 " " foitynos helyett olvasd folytonos.

Helytelen összegek: 171,316

Hibák: 15,181

-8

R14

Vorósmarty Mihály Megyei Könyvtár
Székesfehérvár

3 010001 806140

R03

